

ORSZÁGÉPÍTŐ

ÉPÍTÉSZET • KÖRNYEZET • TÁRSADALOM

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS FOLYÓIRATA • 19. ÉVFOLYAM • NYÁRI SZÁM • ÁRA 600 Ft.

A KOLOZSVÁRI REF. TEMPLOM
A DRÁVA-PROJEKT
EMLÉKEZÉS KEMÉNY BERTALANRA
AZ EGYESÜLÉS ÚJ TAGJAI
LÁNSZKI IMRE TANULMÁNYA II.

MELLÉKLET: 125 ÉVE
SZÜLETETT KÓS KÁROLY

2008/2

Kávás, Öreghegy, újjáépített pince; Ekler Károly

ORSZÁGÉPÍTŐ

TIZENKILENCEDIK ÉVFOLYAM

MÁSODIK SZÁM

nka

Nemzeti Kulturális Alap

- 2 BIBZA ISTVÁN: Isten csodáinak temploma
8 DÉVÉNYI SÁNDOR és munkatársai: A Dráva-projekt
18 LÁNSZKI IMRE: Ős-Buda, Fehéregyháza – és azok pusztulása
24 LADJÁNSZKY ISTVÁN Waldorf-iskolai munkája
- A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS ÚJABB TAGJAI I.**
- 26 EKLER KÁROLY
28 TÁJRAJZ Tájépítész Bt.
28 PALLÉR-2 Kft
30 NRZST Építésműhely Kft.
32 MEDITERRÁN Kerámia Kft.
- 33 MIKLÓSSY ENDRE: Kemény Bertalan

E számunk melléklete: 125 éve született Kós Károly

- Csete György emlékezése és Kós Károly levelei
- A Wekerle-telepi főtér

A címlapon: Makovecz Imre kolozsvári református temploma
(Müller Csaba felvétele)

E számunk az OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült.

KÁLMÁN ISTVÁN, KAMPIS MIKLÓS, MAKOVECZ IMRE, AXIS Építésziroda Kft., BALOGH LEVENTE, BAU-SYSTEM Építőipari Szolgáltató Kereskedelmi Kft., BEŐTHY & KISS Építésztervező és Geodéta Mérnökiroda Kft., BODONYI Építész Kft., BOGOS ERNŐ, CSÍKY és Társa Beruházásszervező Kkt., DÉVÉNYI és Társa Építész Kft., EKLER KÁROLY, ESZENYI ÁKOS, ESZTÁNY GYÖZŐ, FARKAS MIKLÓS, FRISCH MIHÁLY, GERLE JÁNOS, HADAS Múterem Kft., HUNGARO-THERM Épületgépezés, KOMÁRY ÉPÍTŐ Kft., KÖR Építész STÚDIÓ Kft., KŐSZEGHY ÉPÍTÉSZET Kereskedelmi és Szolgáltató Bt., KVADRUM Építész Iroda Kft., LITKEI TAMÁS GYÖRGY, MAKONA ÉPÍTÉSZIRODA KFT., MEDITERRÁN KERÁMIA Kft., MÉRMŰ Építészeti és Környezetvédelmi Szövetkezet Kft., MÜLLER CSABA, NRZST Építésműhely Kft., OPEION Bt., PAGONY Táj- és Kertépítész Kft., PAPP VILMOS, PARALEL Építésziroda Kft., SÁROS és TÁRSA Építésziroda Bt., TÁJRAJZ Bt., TRISKELL Épülettervező Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., UNITEF –83 Műszaki Tervező és Fejlesztő ZRt., VÁNDORÉPÍTÉSZ KFT.

TÁMOGATÓK: Bonex Építőipari Kft., Compart Stúdió Kft., Arker's Stúdió Kft., Farkas Építésziroda, Felületkémia Kft., Forma Rt.

ORSZÁGÉPÍTŐ – a Kós Károly Egyesülés folyóirata. Megjelenik negyedévenként. Kiadja az Egyesülés nevében a Kós Károly Alapítvány; postacím: 1034 Budapest, Kecse utca 25. Bankszámlaszám: 10402166-21629530-00000000 Felelős kiadó: Siklósi József. Felelős szerkesztő: Gerle János; e-mail: gerlej@mail.datanet.hu. Lapterv, tipográfia. Makovecz Benjamin; e-mail: makoveczb@mail.datanet.hu. Nyomás: Julianus Kft., Budapest. – ISSN 0866-0069 – A lap előfizethető áttalással, vagy az Alapítványtól igényelt csekken, illetve személyesen. Szerkesztőségi ügyintézés, szervezés, előfizetés az alábbi címen: Artbureau Kft. 1065 Bp. Nagymező u. 4. I/132. telefon/fax: 322-0677; e-mail: haabk@freestart.hu. Egy szám ára: 600 Ft. Előfizetési díj a 2007. évre 2200 Ft. Külföldi előfizetőinknek a postaköltséget is felszámítjuk. MEGVÁSÁROLHATÓ: Budapest Galéria, D2K (1066. Bp., Ó u. 19.), UR Könyvkiadó Ker. és Tipográfiai Stúdió Kft., Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Bp., Karinthy Frigyes út 9.), Fehér Ló Fia Könyves bolt (Bp. VIII. József u. 8.), Gondolat Kiadói Kör, Heltai Gáspár Könyvesbolt (1054 Bp., Alkotmány utca 12.), Írók Boltja (Bp. VI. Andrassy út 45.), Parnasszus Kiadó Kft. (1065 Bp., Andrassy út 45.), Kós Károly Alapítvány/Artbureau Kft. (1065 Bp., Nagymező utca 4.), Lira és Lant Rt, Szakkönyvtáruháza (Bp. VI. Nagymező u. 43.), Litea Könyvesbolt és Teázó (Bp. I. Hess András tér 4.), Lord Extra Kft. könyvesboltja (6800 Hódmezővásárhely, Andrassy út 5-7.), Lyra Könyvesház (2600 Vác, Piac utca 1.), Magyar Építőművészek Szövetsége (1088 Bp., Ötpacsirta utca 2.), Püski Kiadó Kft. (Bp. I. Krisztina krt. 26.), Rádai Könyvesház (1092 Bp., Ráday utca 27.), a SZKITIA Nagykereskedés (Bp. XI. Ménesi út 1/a.), TLA, Vanyonkezelő és Hasznosító Kft. (1125 Bp., Szilágyi Erzsébet fasor 22/b), Budapesti Teleki Téka (1088 Bp., Bródy Sándor utca 46.), Vince Kiadó Műcsarnok könyvesboltja (1146 Bp., Dózsa György út 37.) Az Országépítő honlapjának címe www.orszagepito.hu

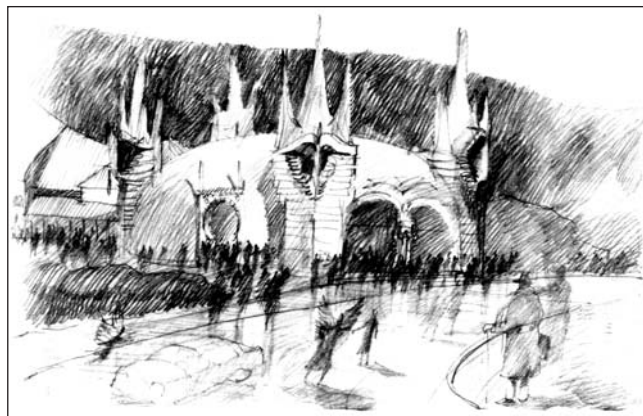
ISTEN CSODÁINAK TEMPLOMA

A Kolozsvár-Törökvágási Református Egyházközség temploma építésének története

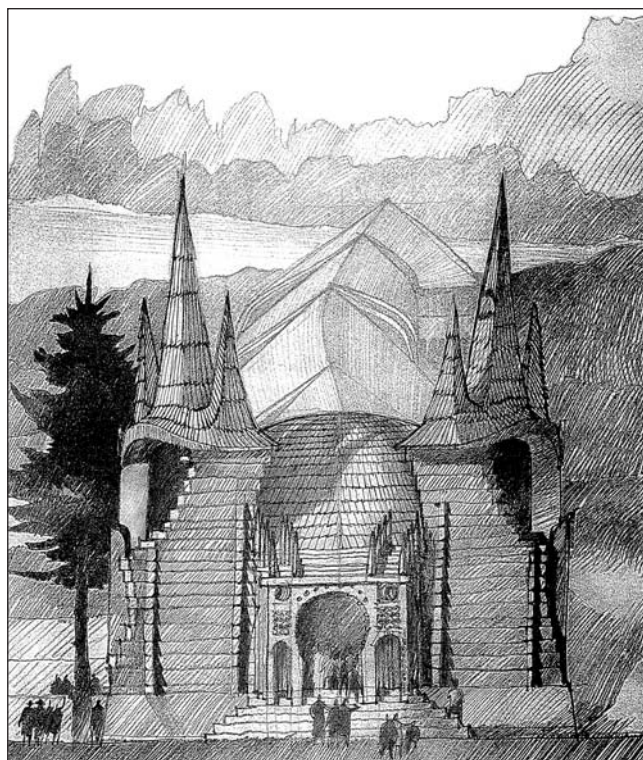
Két évszázad és két évezred ölelésében a kolozsvári Hójadomb déli lejtője tövében, a Kis-Szamos partján tíz év alatt valóság lett az álomból: Müller Csaba közreműködésével felépült a Makovecz Imre tervezte templom. Felépült? Nem, még épül, még sok a tennivaló, és egy templom – úgy, mint a lélek Isten előtt – sohasem készül el, de készen áll annak befogadására, Akinek dicsőségét sugározza.

Hosszú volt, nagyon hosszú volt ez a tíz év, tulajdonképpen nem is tíz, hanem sokkal több. Mindig többet kellett teljesítenünk, mint amennyit terveztünk vagy kiszámítottunk. Az indulás is nagyon nehéz volt. Az 1980. június 1-jén önállóvá lett gyülekezetünknek nem volt szinte semmije, csak egy családi háza, melynek tulajdonviszonyai csak most rendeződnek. Azóta égett bennünk az óhaj, hogy templomot építhessünk. A körülmények 1989-ig nem tették lehetővé, hogy ezzel a kérdéssel komolyan foglalkozzunk. 1990 elején mindent megpróbáltunk, hogy az építéshez alkalmas területhez jussunk. A város más felekezeteinek, sőt reformátusnak is utalt ki területet templomépítés céljából, nekünk még cserében sem volt hajlandó alkalmas területet adományozni. Háromévi huzavona után Kolozsvár akkori polgármestere és városvezetése egyszer s mindenkorra visszautasította kérésünket.

A Magyarok Világszövetsége segítségével 1993-ban vásárolhattunk egy 5350 négyzetméter alapterületű, rendkívül értékes és szép ingatlant. Ez lett az a hely, ahol hét és fél év kemény munkája és sok-sok vergődése után elkezdhattük a templom építését. Isten csodája, hogy 1998-ban építési engedélyhez jutottunk. 1998. június 20-án alapkövetélteli ünnepélyt tartottunk, és végre munkához láttunk, kevés pénzzel és sok hittel. Abban az évben elkészültek az alapok, a következő két évben pedig a felépítmény betonból és téglából épülő részei. Következett az a rész, ami ezt a templomot minden más templomtól megkülönbözteti: a faszerkezetek beépítése. Egyéves megtorpanás következett, mert a tornyok tetőszerkezetét és tetőborítását teljes egészében újra kellett készíteni. Majdnem hároméves huzavona után elkészültek a kupola ragasztott tartói és a helyükre is kerültek, majd sikerült befedni a templomot. Azt gondoltuk, az álom valóra vált, nemso-

kára befejeződik az építés. A lassan csordogáló pénz és a még ennél is lassabban folyó munka azonban még négy évet igényelt, míg végre 2006 pünkösdjén megtartottuk első istentiszteletünket a hideg és huzatos új templomban. És még ekkor is nagy és költséges munkálatok következtek: a tornyok belső nyílászárói, a szószék, a padlófűtés és járólap, a tornyok külső burkolása, a belső világítás, a lépcsők

burkolása, a korlátok és mellvédek, a négyrétegű homlokzati székelykapu.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a munka minősége több helyen kivetni valót hagy maga után, de ennyire futotta a kivitelezők és a mi erőnkből.

Honnan volt minderre pénz? Isten csodája, hogy mindig valaki segített, de éppen csak annyival, amennyire a továbblépéshez szükségünk volt. Német, holland testvérek és segélyszervezetek járultak hozzá az építkezéshez kisebb-nagyobb összegekkel. Természetesen a helyi önkormányzat is éveken keresztül segített a helyi képviselőink ténykedése által. A központi költségvetésből pedig az egyházi vezetés és képviselőink közreműködésével évek alatt, kemény elszámolási feltételeknek eleget téve, jelentős összeget kaptunk. E segítségek nélkül ma nem ünnepelehetnénk. Minden adományról és kiadásról pontos kimutatást készítettünk. Köszönünk minden adományt! Köszönöm a Donát negyed kálvinista népének, a gyülekezeti előjáróknak az áldozatos, szívós és szorgalmas munkát, amelyvel hozzájárultak e templom felépítéséhez. Saját céladományunkból a költségek alig 10 %-át fedezhettük. Ez azt jelenti, hogy ha senkitől semmit sem kaptunk volna, akkor e templom építése nem tíz, hanem száz évig tartott volna. Ebben a rohanó világban pedig erre nincs idő.

Amit még el kell végeznünk: a riasztó-és füstérzékelő berendezések beszerelése, a tűzcsapok bekötése, a kazánház és a mellékhelyiségek építése, a templom körüli tér rendezése a kerítésekkel, a vízvezető rendszer, valamint a parókiális épület felújítása.

Azt álmodtuk, hogy lesz templomunk és lett. 2008. május 4-én, mikor a Donát úton nyílnak az orgonák, átadjuk templomunkat rendeltetésének. Isten nem hagyott szegyenben bennünket. Az is igaz, hogy ma nem csak a megtépázott Donát úti orgonák illatoznak, hanem a templom újjászületett orgonája is gyönyörködtet bennünket. Nagyon úgy látszik, hogy azoké a jelen és a jövő, akik Istennel álmodni és Istenért áldozatot hozni is mernek, mert az Úr a csontokból is tud fiakat teremteni és a semiből is templomot építeni. Legyen ezután is minden Isten terve és akarata szerint!

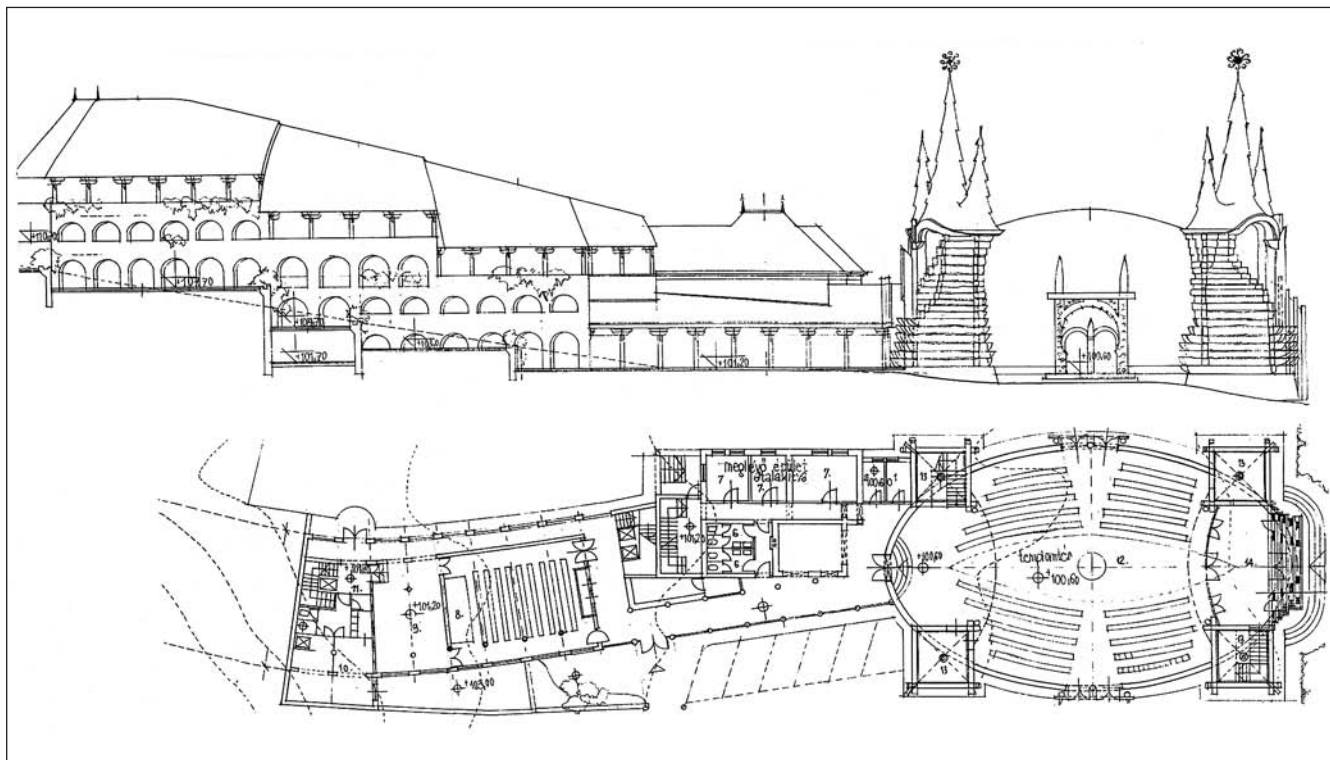
„Ez a nap az, amelyet az Úr rendelt, örvendjünk és vigadjunk ezen!” (Zsolt 118,24)

Kolozsvárott, 2008. május 4-én, exaudi vasárnapján.

Bibza István lelkipásztor

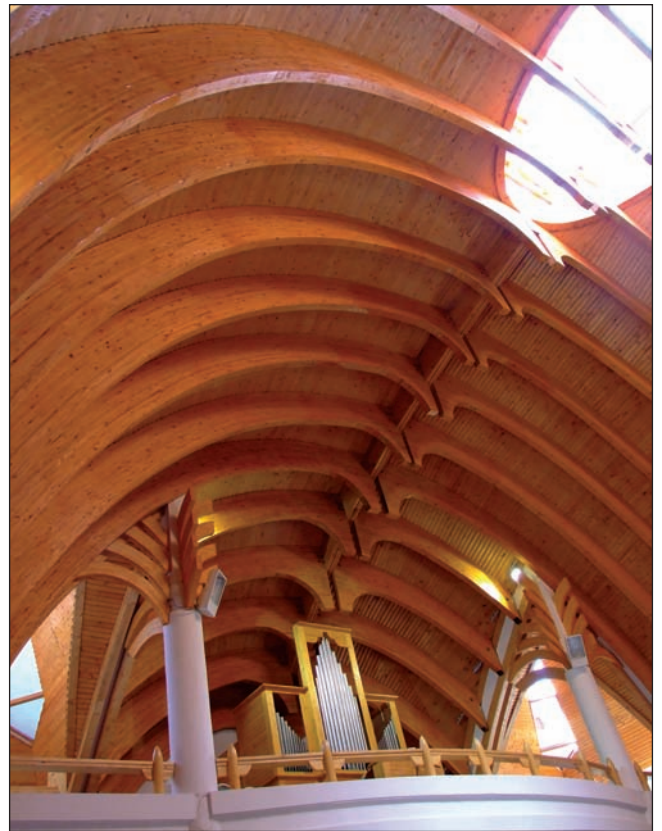
(A következő két oldalpáron az építkezést a helyszínen irányító Müller Csaba felvételei láthatók)

A szemközti oldalon, fent: Makovecz Imre 1994-es vázlatterve; lent: a homlokzat rajza; ezen az oldalon: az engedélyezési terv (szerkesztő: Kravár Ágnes). Az azon látható közösségi és szállásépület nem valósult meg. A kiviteli terv 1997-ben készült

Dévényi Sándor és munkatársai

A DRÁVA-PROJEKT

Műszaki leírás a Dráva-Medence komplex ökoturisztikai fejlesztése pályázati terv építészeti és turisztikai munkarészeihez

A Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal Regionális Fejlesztés Operatív Program Irányító Hatóság turisztikai vonzásának fejlesztésére kiírt pályázata I-es komponense a nemzeti parkok és más védett természeti területek turisztikai látogathatóságához szükséges fejlesztéseket céloz meg. A terv a Duna-Dráva Nemzeti Park drávamenti területe környezetének fejlesztését szolgálja. A terv két fő elemből áll. Az egyik: Órtilostól Nagyharsányig húzódó ökoturisztikai útvonalrendszer kialakítása. A másik: egyedi projektek sorozata, melyek részben kiegészítik az útvonalat, részben önálló tartalommal bírnak.

A Dráva folyó természeti környezete turisztikailag szinte fehér folt. A terület infrastruktúráisan nem fejlődött az utóbbi évtizedig, térképek sem jelentek meg az Ormánságról, a Dráva-mentéről. A látogatottság hiányának az is oka volt, hogy a folyó medervonulata egyben Magyarország és Horvátország államhatára is, amelyet az előző időszak politikai akarata szerint nem lehetett megközelíteni, időnként még a helyi lakosságnak sem. Ezért a természet vad burjánzása, érintetlensége, helyenként őserdő jellegű, buja erdős területek, ill. – az állattartás révén – legelők és vadvizek váltakozása alakultak ki. A rideg jószág tartás – disznókondák és marhacsordák legeltetése – elhalt. Jelenleg néhány juhnyáj és szürkemarhacsorda lelhető fel a Dráva mentén. A helytelen erdőgazdálkodás révén nem honos akácaerdőket is telepítettek, ami jelenleg a méhészeknek kedvez. A Dráva az olasz-osztrák határon, a Tiroli Alpokban ered, teljes hossza 695 km. A magyar szakasz 157 km hosszú, Somogy és Baranya megyéket érinti. Több vízbefolyás táplálja, ebből 24 nagyobb, közülük a legnagyobb a Mura, amely Órtilosnál egyesül a Drávával.

A Drávát gyors vízjárásának nevezzük, az Alpok magasságából érkeve helyenként szűk mederben folyik. Ezt a gyors folyást a folyó teljes hosszában mintegy 23 vízierőmű hasznosítja. A gyors vízjárást az is okozza, hogy ezt a folyót is szabályozták: levágtak sok kanyart, ezért 232 km-rel rövidebb lett. A levágások jelentős holtágak kialakulását eredményezték. Amelyiknek nem volt vízi kapcsolata a

folyóval, lassan eliszaposodott, majd erdősávvá változott. Ahol megmaradt az átfolyás, az horgászvízzé alakult. A folyó gazdag halban; a zátonyokon, kisebb szigeteken és a partfalakban különböző madárfajok találhatók: kis lile, billegető cankó, parti fecske, gyurgyalag, ritkábban előforduló haris vagy búbosbanka. A puhafás ligetekben fészkel a réti sas, a fekete gólya, de halászsas is előfordul vagy a kék galamb, a fekete harkály. Egyedül itt költ a vörös kánya.

A mocsaras részek lakói a teknősök, békák, siklók és a madarász kígyó. A vizesebb részeken él a vízityúk és a vöcsök, valamint a nyári lúd és a cigányréce, újabban a holtágak nyílt vizein hatyúkat is láttak. Az erdők-mezők lakója a róka amely itt is megtalálható, helyenként vadmacska is él, újabban a vidra is előfordul, egy-két éve megfigyeltek nádi farkast is, ezenkívül jelentős a szarvasállomány. A Dráva folyó jellemző fás társulásai kőris, fűz-nyár ligetek, éger-kőrises láperdők. E vidéken látható szlavón tölgy, a legelőkön hagyásfaként kocsányos tölgy és magyar kőris. A lágyszárú növények közül gyakran előfordul a mocsári nőszirmo, a borostás sás, a pirítógyökér, a morotvákban tündérfátyol, tündérrózsa, sulyom. Az ország tájegységeiből az Ormánság helyezkedik el a Dráva mellett. A terület mocsaras volt és vizenyőssége miatt kiemelkedő helyekre, „ormákra” építkeztek. Ezekről kapta a tájegység a nevet.

Jellegzetes épülettípusa a talpasház. A házakat fa gerendákra, talpakra építették, amelyeket így szükség esetén el tudtak húzni. Mind itt, mind a Dráva-mente másik tájegységén, a Belső-Somogyban hagyományos magyar háromosztatú parasztház a jellemző építési forma. A korábban oldaltornácos, csonkakontyos, favázas épületek, később, a XIX. sz. második felétől oromfalas, oszloptornácos házak, jellegzetes dél-dunántúli formaelemeket hordoznak. Az Ormánság sajátossága a megmaradt néhány festett kazettás mennyezetű református templom (Drávaiványi, Kőrös, stb.), de szépek Csurgó, Berzence barokk építészeti emlékei, a nagyatádi és a nagyharsányi szoborpark vagy a siklósi vár is.

A Dráva mentén szénhidrogén-kutatásokat folytattak, majd olajkutakat létesítettek, amelyek ma is termelnek. A kutatófúrások következményeként melegvizek is törtek a felszínre, ezeket termálfürdőként hasznosították (Babócsa,

Csokonyvisonta, Szulok). Az időközben létrehozott DDNP komoly erőfeszítéseket tett és tesz a Dráva-mente védelméért, pl.: védett és szigorúan védett területek, élőhelyek, tanösvényeken történő bemutatásával vagy a vadvízi evezés (vízi turizmus) szabályozásával. Az utóbbi évtizedekben infrastrukturális fejlődés is bekövetkezett: utak, hidak, vezetékves víz, telefon- és villanyhálózat-bővítés, stb. Térképek jelentek meg a területről, pl.: az Ormánság turista térképe, a Dráva folyó, stb. Megjelentek az ún. szelíd; gyalogos, kerékpáros, evezős és lovasturisták, illetve horgászok, vadászok. Jelentősebb az idegenforgalom, amely a falusi turizmus szolgáltatásait igényli, és van már kulcsos ház is, környezetében alakuló turistaút-hálózattal.

Útvonalunk a magyar történelem felidezésére is alkalmas: az ország török alóli felszabadító háborújának helyszíneit járhatjuk végig. A kezdet a Muraközben fekvő Új-Zrínyivár ellenerődje helyén állított Zrínyi-emplék Örtiloson, ahol elindult a felszabadító háború, az útvonal vége Nagyharsány, a győztes nagyharsányi csata emlékére a szoborpark premére állított emlékmű.

Dévényi Sándor

A Dráva medence komplex ökoturisztikai fejlesztése című projekt tervezési területe Örtilostól Nagyharsányig terjed. Az útvonalat végigtekintve két történelmi eseményt szeretnék felidézni.

1. Téli hadjárat, 1664. I. 21. – II. 25.

Az első történelmi eseményre az Örtiloson felállított Zrínyi-emplék figyelmeztet. Itt állt az elő-erőd, amellyel szemben állt a Muraközben Újzrínyivár. 1660-ban a bécsi udvar, hogy a törökkel való nyílt katonai összecsapást ismételtén elkerülje, hajlott rá, hogy megengedje a török csapatoknak, hogy Magyarország déli területein, Horvátországon és Szlavónián szabadon átvonulhassanak a Velencei Köztársaság ellen. Ezzel egyidőben, 1661-ben kezdte építeni Zrínyi Miklós Újzrínyivárat, más néven Zrínyiújvárt, hogy innen indíthassa a törökök elleni felszabadító harcát. A vár építését a bécsi udvar hiába próbálta megtiltani, Zrínyi ennek ellenállt. A törökök is panaszt nyújtottak be, mindhiába. Megállapodás is született 1661-ben a törökök és az osztrákok között, hogy a várat lerombolják, de Zrínyi ezt nem engedte. Ezután a törökök – a vár építését *casus belliként* felhasználva – 1663-ban megindították a háborút Bécs ellen. A Köprülü nagyvezír vezette török seregeknek Bécsset kellett volna elfoglalniuk, de a nagyvezír előbb

Magyarország még nem török kézen lévő területeit és néhány osztrák tartományt akart meghódítani, hogy harapófogóba fogja a császárvárost. 1663 augusztusában a törökök bevették Érsekújvárt, Montecuccoli visszavonult Bécsset védeni, Zrínyi Miklós horvát bán, Wesselényi Ferenc nádor és Nádasdy Ferenc országbíró segítségével a német fejedelmekhez folyamodtak, s a Rajnai Szövetség csapatokat küldött Magyarországra. 1663. augusztus 9-én a király Zrínyi Miklóst az egész magyar hadsereg főparancsnokává nevezte ki. Ezután a császári udvar is komolyan vette a háborút.

Gróf Zrínyi Miklós 1664 januárjában indította észéki vagy más néven téli hadjáratát. A 25 ezres magyar-horvát-német sereg bevette Berzencét, Babócsát, majd Pécsset is. A horvát-magyar lovasság február 1-én elérte az észéki hidat, s felgyújtották a törökök fontos utánpótlási vonalát. Ezután a haderő főparancsnoka Zrínyi és Montecuccoli lett. A kezdeti sikerek után azonban csak áprilisban kezdtek meg Kanizsa felszabadítását, melynek során a 60 ezres török sereg elől Zrínyinek vissza kellett vonulnia. A törökök az 1500 fővel védekező Újzrínyivár ellen fordultak, amely a már a közelben tartózkodó Montecuccoli vezette 60 ezres főcsereg szemé előtt és tudtával esett el június 30-án. Ezután a török és az európai főcsereg a szentgotthárdi csatában csapott össze, ahol az európaiak fényes győzelmet arattak. Montecuccoli Kőszeg és Sopron felé indult, Köprülü nagyvezír Veszprém és Sümege sikertelen ostroma után Budára vonult vissza.

A győzelmet egész Európában nagy lelkesedéssel fogadták, sokan Zrínyi Miklósnak tulajdonították, Montecuccolit a kereszténység megmentőjeként ünnepelték. A francia király további katonai segítséget ígért, a magyarországi rendek a franciabarát Rajnai Szövetséggel szövetkeztek, Montecuccoli további hadműveleteket tervezett, s ezalatt a bécsi udvar és az udvari Titkos Tanács 1664. augusztus 10-én megkötötte a szegényletes Vasvári békét, amely szentesítette Újzrínyivár lerombolását, Várad és Érsekújvár török kézre kerülését, a törököknek a Velencei Köztársaság felé való szabad átvonulását (1669-ben Velence el is esett). A békét csak szeptember 27-én merték nyilvánosságra hozni. Még maga Montecuccoli is épp egy törökellenes haditanácson vett részt, és egész Európának leesett az álla. Zrínyi Miklós azonnal Habsburg-ellenes szervezkedésbe fogott, hogy megszabadítsa Magyarországot a törökökön kívül maguktól a Habsburgoktól is. Azonban a Csáktornya melletti erdőben 1664. november 18-án, vadászbalesetben, a mai napig tisztázatlan körülmények között meghalt.

2. Nagyharsányi csata 1687. VIII. 12.

A Vasvári béke után 1683 júliusában a török ismét megostromolta Bécset, de a július 29-i pozsonyi csatában vereséget szenvedett. Ekkor végre a bécsi haditanács is úgy döntött, hogy Magyarországon is üldözni fogja az ellenséget. Buda első, sikertelen ostroma után, 1686-ban a törökellenes Szent Ligához csatlakozott Oroszország, Bajorország, Litvánia, Szászország és Brandenburg. 1686. szeptember 2-án felszabadult Buda vára, s lehetővé vált Magyarország és Erdély egész területének felszabadítása. 1687 augusztusában, a nagyharsányi csatában csapott össze a 60 ezres európai és a 60 ezres török haderő, ahol is a törökök megsemmisítő vereséget szenvedtek. A vereség súlyos politikai bomlást idézett elő az oszmán birodalomban: IV. Mehmet szultán kivégeztette Szulejmán nagyvezírt, majd a szultánt is megbuktatták, s helyére öccse került. Károly herceg Magyarország jelentős területeit szabadította fel, majd Szlavóniát és az Erdélyi fejedelemséget is.

A fényes győzelmeket azonban néhány súlyos belpolitikai esemény követte a magyar történelemben: lemondatták II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmet, a pozsonyi magyar országgyűlésen a magyar nemesség lemondott szabad királyválasztási jogáról és az Aranybulla ellenállási záradékáról, törvénybe iktatták a Habsburg-ház örökösödési jogát, 1687. december 9-én Lipót császár fiát, I. József néven magyar királlyá koronázták, ezzel a magyar nemzeti királyság formálisan is megszűnt.

A fenti események egyik legfőbb tanulsága számomra, hogy nem elég a csatát megnyerni, mert azt még követheti vesztes háború.

Az első csatát már megnyertük: a turizmus végvárai már állnak. De az azokat összekötő utánpótlási vonalak, az Őrtilostól Nagyharsányig húzódó ökoturisztikai túraút-vonal-rendszer még nem. A haditerv már megvan, de még csaták sorozata vár ránk.

Halas Iván

SIKLÓS – MÁRIAGYÚD TÚRAÁLLOMÁS

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor, építész tervező: Halas Iván, építtető: Siklós Város Polgármesteri Hivatala

A túraállomás a Kegyetemplom magaslatának nyugati lábánál fekvő völgyben, erdővel körülölelt tisztáson kap helyet. A tisztást a telekosztás három telekre bontja, melyből az egyikken épül fel a multifunkcionális közösségi tér. A másik telken lévő elhanyagolt vízmű épület bontását az önkormányzat elhatározta, de ez külön tervdokumentáció

része. A harmadik telekre esik egy meglévő vízmérő akna, mely megmarad, s felette új ivóvízút létesül.

A multifunkcionális közösségi tér a tisztás észak-nyugati sarkában, mint a rajta átmenő, s az erdőbe vezető út kapuja helyezkedik el. Elhelyezéséből adódóan a Kegyetemplom völgy felőli látványát kínálja.

BARCS, GYALOGOS HÍD A RINYA TORKOLATA FELETT

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor, hídtervező: dr. Sigrai Tibor, építész tervező: Baranyai Bálint,
szobrász: Palotás József, építtető: Barcs Város Polgármesteri Hivatala

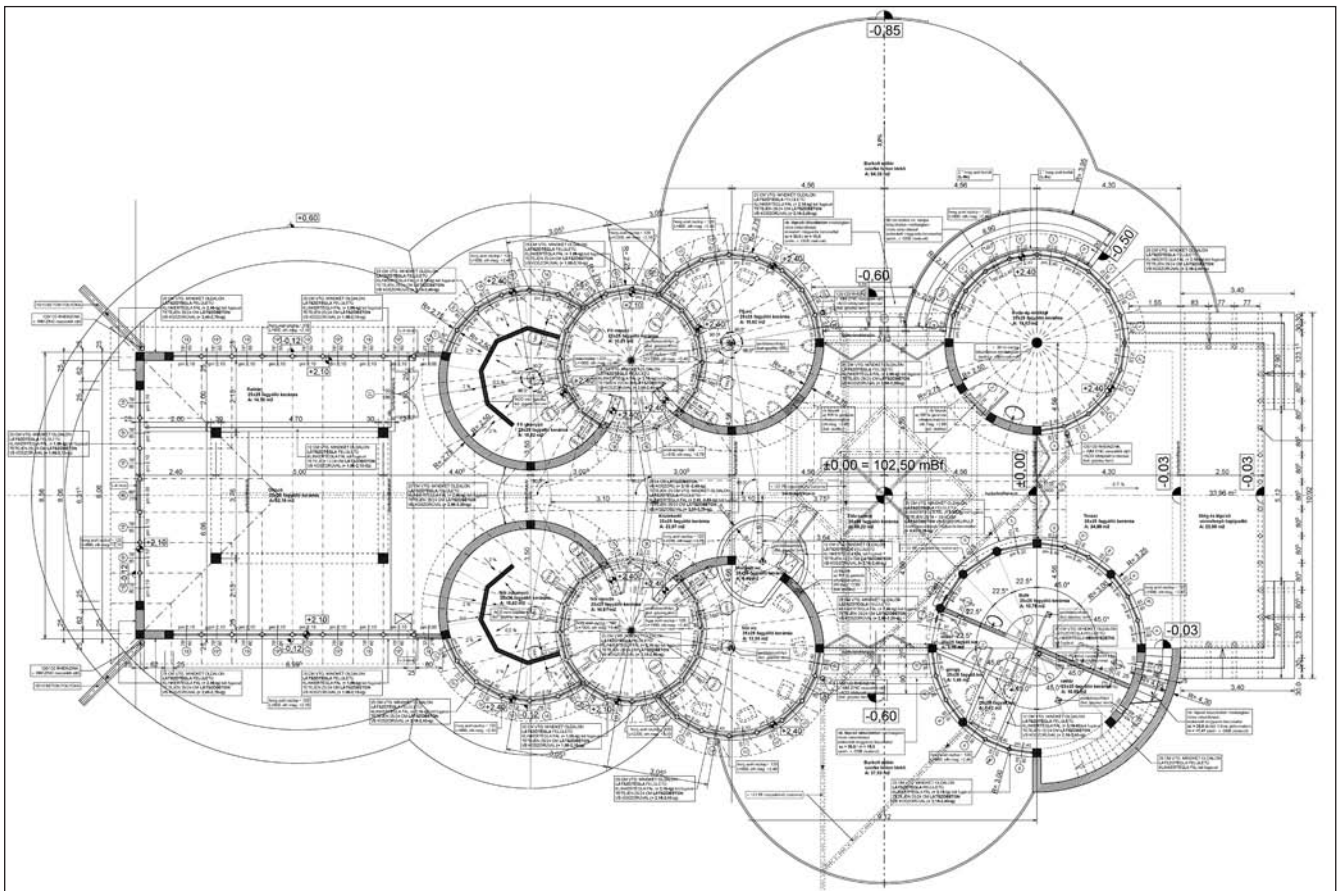

BARCS, DRÁVAI SZABADSTRAND ÉS SZABADIDŐ KÖZPONT

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor, építész tervező: Baranyai Bálint,
építtető: Barcs Város Polgármesteri Hivatala

A Nemzeti Park területével érintkező területen, a Dráva-parton található a strand. A telek a Dráva ártere. Az épület műszaki kialakításánál figyelembe kellett vennünk azt a körülményt, hogy átmenetileg, 20 éves gyakorisággal víz alá kerülhet. A 100 éves gyakoriságú, legnagyobb árvízszint magasságáig víztűrő anyagokat alkalmaztunk.

Az íves falazatok bugyrok alkotnak, melyek változó magasságaikkal szolgálják a helyiségek bevilágítását, oldják az épület tömegét, elősegítik a Dráva-part laza facsoportos ligetébe való beilleszkedését. A nyári használatú épület szellős, átjárható, felesleges nyílászárók nélküli. Az épület nyitott előcsarnoka egyúttal a büfé fedett fogyasztótere is.

BARCS – DRÁVASZENTES, A DRÁVA ÉRTÉKEIT BEMUTATÓ KÖZPONT

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor, építész tervező: Halas Iván, épületgépész vezető tervező: Skrobák László
munkatársak: Baranyai Bálint, Balogh Miklós, Kászonyi Gyula, építtető: Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága

A Duna-Dráva Nemzeti Park oktató és bemutató központja Barcs- Drávaszentes Barcs felőli határán, a Györgyös patak és a Fő utca között elterülő, a patak felé lejtő lankás réten található. A tájegységkezelő épület elkészült, mely a telek közepén létesült. A telek déli felét a telekhatáron túl jellegzetes Dráva-vidéki ártéri erdő határolja, melynek előterében kap helyet a Dráva értékeit bemutató központ és természettudományi kiállítás épülete.

A központ meredeken lejtő magas-tetős tömegű, melyet a tetőtéri ablakok összefogott vízszintes sávja és a lépcsőház-előtér-galéria keresztmelyes magastetős töme-

ge egészít ki. Az utca felőli főbejáratot ez utóbbi keresztirányú tető hármass torlódású lelépcsőzése hangsúlyozza, ugyanez a lépcsős tagozódás a kert felőli oldalon a homlokzati síkok játékában ismétlődik meg. A tervezett épület és kiülő bástyák fő funkciója, hogy a látogatók egész napos itt tartózkodását biztosítsa. A Dráva értékeit bemutató természettudományi kiállítás a nagyterű tetőtérben kapott helyet. A főbejárat a fél-szintre nyílik, ahonnan a földszinti kiszolgáló helyiségekhez keskenyebb lépcsőn juthatunk le. A két szint a lépcsőházi térben a galériás kialakítással válik egy térré, keletről és nyugatról is bevilágítva.

NAGYHARSÁNY, MŰVÉSZTELEP, GYIMÓTHY-VILLA BŐVÍTÉSE

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor, építész tervező: Halas Iván, statikus tervező: Szován Géza
spületgépész tervező: Skrobák László, építtető: Baranya Megyei Önkormányzat

A tervezési program két fő célkitűzése: kiállítóterek létrehozása és épületfelújítás, fűtéskorszerűsítés. A fentiekből következik, hogy a kiállítóterek külső látogatói forgalmát és a felújított villaépület zárt, alkotó művészközösségének életét el kell választani egymástól.

Az új kiállítóterek: pincszinti nagyterem kiállítóterré átalakítva, új kiállítóterem a földszint utca felé történő bővítésével. A villa pincszinti és földszinti kiállítóterei egy új – a megközelítési irányhoz igazodó – látogatói bejáraton keresztül közelíthetők meg. A bejárat mellett kap helyet a pincszintre vezető lépcső, egy akadálymentes zártterű emelő és egy új mozgássérült mosdó-wc. A pincszinten – a megszűnő olajos kazán helyén – látogatói vízecsoport, installációs raktár és az új gázüzemű kazán berendezései kerülnek elhelyezésre. A pincszint új megközelítése teszi lehetővé a meglévő, belső pincelépcső elbontását, ami a földszinti nagyterem otthonossá válását eredményezi nap-

pali-étkező funkcióval. Ebből a központi térből előtérrel keresztül az új kiállítóterembe juthatunk, mely kisebb szobrászati munkáknak is helyet adhat. A földszinti bővítés a pincszinti nagyterem fölött készül, alaptestjei a pinceboltív mellett a teherbíró talajra támasztva. Tömege a villaépülettel nem konkurál, közel vízszintes zöldtető fed, belső tere dél- és északnyugat felé nyitott. A látogatói bejárat és a pincébe vezető lépcső tömege szoborszerűen hajtogatott kőburkolatú fal, melynek hegyes csúcsra a pincebejáratot megvilágító üvegfelület. A szoborszerűség az épület rendeltetésére utal, a hajtogatott, origami-szerűség a Dráva-projekt arculat-vázlataiban megfogalmazott egységes megjelenés elérését célozza. A kőlapokból álló tömeg és a villaépület tornya közötti hasítékot a látogatói bejárat üvegfala tölti ki. A villa kert felőli oldalán az eredetihez jobban hasonlító faerkélyt állítanánk vissza, a földszinti nappali-étkező kerti bejárata elé fa lábakkal letámasztva.

TÚRONY, TÚRAÁLLOMÁS

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor, építész tervező: Halas Iván,
építtető: Túrony Község Polgármesteri Hivatala

A túraállomás telke Túrony településközponti rendezvényterületétől keletre található gyepterület, melyet délről a telekhatáron fakadó forrás által táplált patak határol. A patak mellett földes közút halad, a telket a többi irányból erdő határolja. A multifunkcionális közösségi tér épületét a telek súlypontjába helyeztük, az alkalmi lóállást a telek észak-keleti sarkába. Mindkét épület a közösségi terével fordul az érkezési irány felé, a vizesblokk és a trágyatároló rejtve marad. A gyalogutat pallóhíddal vezetjük át a patakon, tőle nyugatra a távlatban kis tó duzzasztását javasoljuk. Távlati cél a forrásfoglalás méltó kialakítása.

A közösségi épület formája a tetősíkok origami-szerű hajtogatásából ered, mely egy nagyobb főtömeget és egy alárendeltebb melléktömeget eredményez. Ez utal az épület fő funkciójára, egy fedett multifunkcionális közösségi térre, melybe alkalmi előadások, közös étkezések, liturgikus szertartások, kiállítások és közös beszélgetések történhetnek. Az alkalmi lóállás széna-szalma, nyereg és kerékpártárolóval készül, formája ismét origami-szerű, a lóállások felett hosszan elnyúló, a kétszintes gazdasági résznél a sarkán felmagasodó tetősíkokkal, a homlokzati falak anyagváltásánál hosszan elnyúló háromszögformákkal.

NAGYATÁD, LÁTOGATÓKÖZPONT

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor, építész tervező: Pap László,
építtető: Nagyatád Város Polgármesteri Hivatala

A meglévő művésztelep területén a szállásépület részleges felhasználásával létesül. A kiállítóterem új. Az átlós szerkesztésű épület észak-keleti toldaléka új előadóterem. A megmaradó épületszárnyban iroda és teakonyha létesül. A kb. 250 m²-es kiállítótermet részben földbe süllyesztve, monolit, íves vasbeton lemez lefedéssel, földdel takarva

alakítottuk ki. Ennek az épületrésznek megjelenése a szoborpark dombosorának szerves folytatása. Üvegezett homlokzata észak felé az erdőnek mutatja meg belső lényegét. A teremben a környék élővilágát, természeti szépségeit bemutató, diorámákkal berendezett kiállítás létesül, egyúttal teret engedve a fafaragó művésztelep kiállításainak.

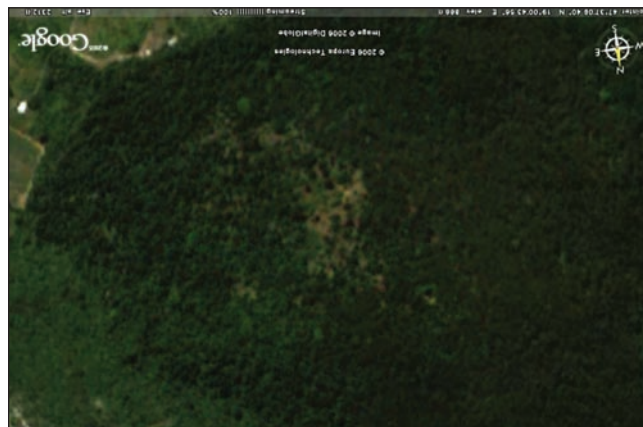
Lánszki Imre

ŐS-BUDA, FEHÉREGYHÁZA – ÉS AZOK PUSZTULÁSA

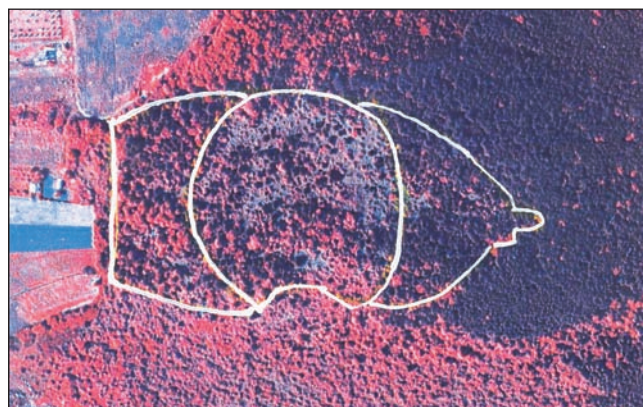
– történelmi vádirat a XVI-XVII. századi események, dokumentumok tükrében –

Mielőtt még a honfoglalás, a fejedelmi sírok, Sicambria problémakörét elemezném a természettudományok módszere és eszköztára segítségével, s az időben visszafelé haladva „humuszolnám le” – régészeti szakkifejezéssel élve – a tanított történelemről a ráakódott valótlanságokat, engedje meg a kedves Olvasó, hogy hosszabban időzzek a tizenöt éves háború és annak következményei környékén.

A tisztánlátás szempontjából perdöntő ez az időszak, hiszen az ország három részre osztottsága idején Ős-Buda és környékén nem vagy alig volt élő ember. Ez idő tájt a török uralta Budát és környékét, s a korábban itt élő soknemzetiségű népességet a harcok során nagyrészt megölték, akik maradtak elmenekültek, s a vidék (Evlia Cselebi török utazó 1650-es évekbeli feljegyzése szerint is) gyakorlatilag elnéptelenedett. Így érthető, hogy a csata, melynek időpontját 1601-re teszik, magyarok részvétele nélkül zajlott. Itt feszül a legnagyobb ellentét, s értetlenség a Székesfehérvár *kontra* Fehérvár vitában, s mindez tükröződik a kereszties hadjárat megítélésében, eredményességében, s az eseményeket megőrkítő hadászati információt szolgáló katonai vázlatrajzokban, metszetekben, térképekben egyaránt. A tisztánlátást nehezíti, hogy a helyszínen készült ábrázolásokat a későbbiekben mások átírták, árajzolták, tettek hozzá vagy elvettek belőle alakzatokat, de az is gyakori volt, hogy szándékosan hamisítottak, torzítottak rajtuk. Az bizonyos, hogy ebben az 1601-ben lefolyt csatában az ostromlók olasz, francia, német, de főleg osztrák zsoldosokból álló kereszties erők voltak. A vár elfoglalása után 1603-ig a kereszties seregek kezén volt a terület, s Buzinkay Géza (...és kő sem mutatja nyomát, 1986) leírása szerint a török által megkímélt korábbi templomokat és egyéb létesítményeket ekkor rombolták le, s ha igaz a hírforrás, akkor az ide temetett Árpád-házi királyok szarkofágjait is ekkor éppen a kereszties seregek fosztották ki. 1603-ban a török visszafoglalta a várat, s ekkor már egy újabb, törökös motívumokat magán viselő várat építettek a helyébe, melyet előző írásomban már röviden bemutatam.

Fent: a GoogleEarth felvételén kirajzolódik a belső vár íve, amelyet a szemben lévő oldalon a Keller-metszet is ábrázol azonos tájolással. (Ezért fordított a fenti kép.) Lent: úrfelvétel a vár körvonalával.

Ami közös a várábrázolásokban, az elég pontosan körvonalazható. Bár első látásra két különböző formájú vár alakzata rajzolódik ki a képeken: az egyik alaptípus belül kör alakú felső, majd középvárat ábrázol, a másik megközelítőleg tompított, lemetszett sarkú, háromszög alaprajzú, de hasonlóan osztott váralakzat, melyet ebben az időszakban többnyire Stuelweissenburg, Stulweissenburg vagy hasonló nevezéktannal láttak el a szerzők.

Korábbi elemzéseimben, előadásaimban csak a belső kör alakú épületegyüttest tudtam azonosítani az általam fellelt helyen itt Budakalász nyugati oldalán, a Kevélyek keleti előterében lévő nevesincs hegyvel.

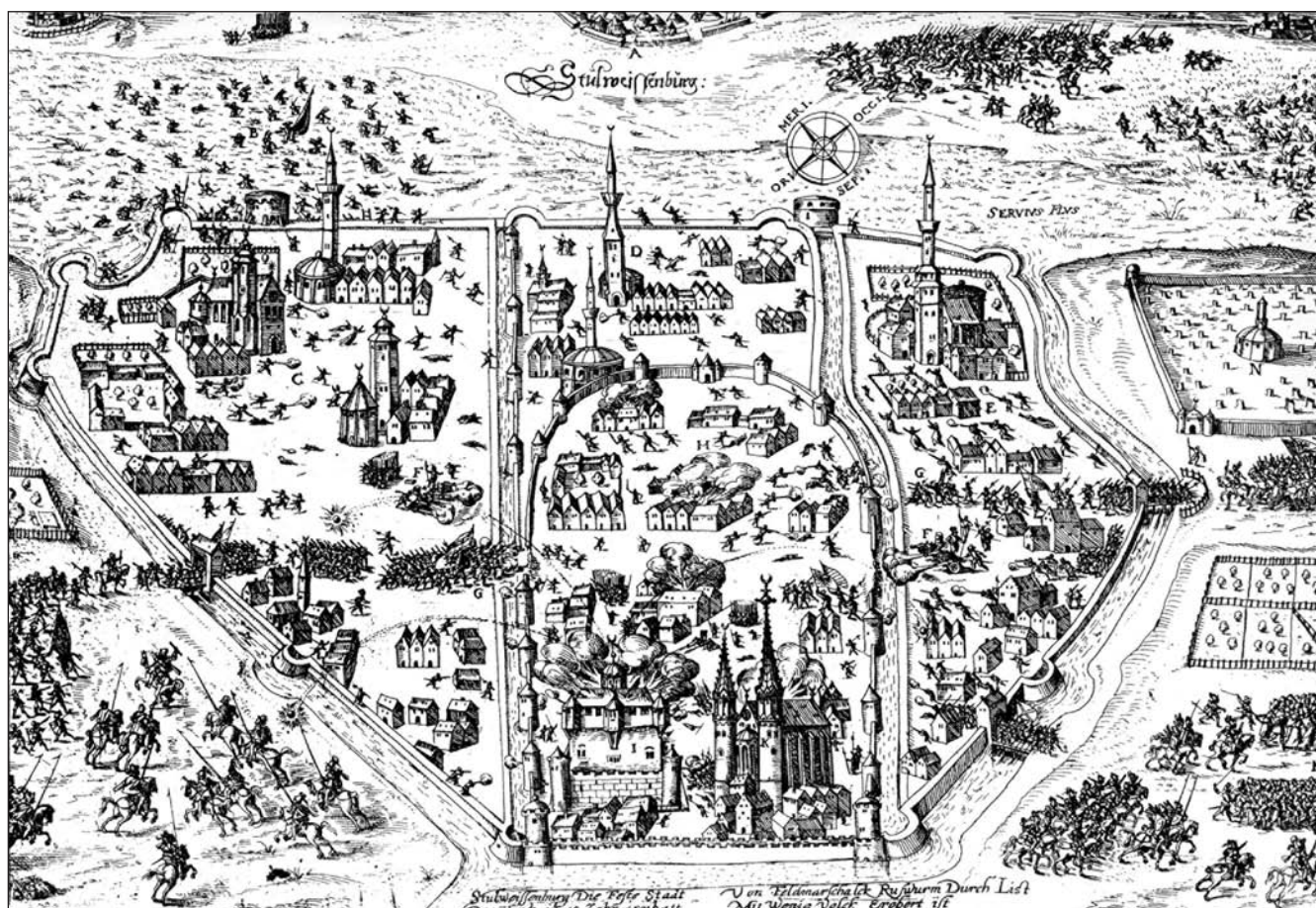
Csak az elmúlt hetekben (április) a Google Earth űrfelvételeinek felhasználásával tudtam értelmezni a csonkított háromszögletű várábrázolásokat. Emlékeztem, hogy korábbi irodalmi kutatásaimban láttam már olyan alakzatot, amely az űrfelvételeken (a 2006-ban és a 2008-ban készültek egyaránt) hasonló módon köszönnek vissza. És Bradák Károly a már említett 1999-ben írt elemző munkájában már egyértelművé teszi, hogy ezek a képek nem készülhettek a mai Székesfehérváron, a harcok a másik Fehérvárt kellett hogy ábrázolják valahol a Duna közelében,

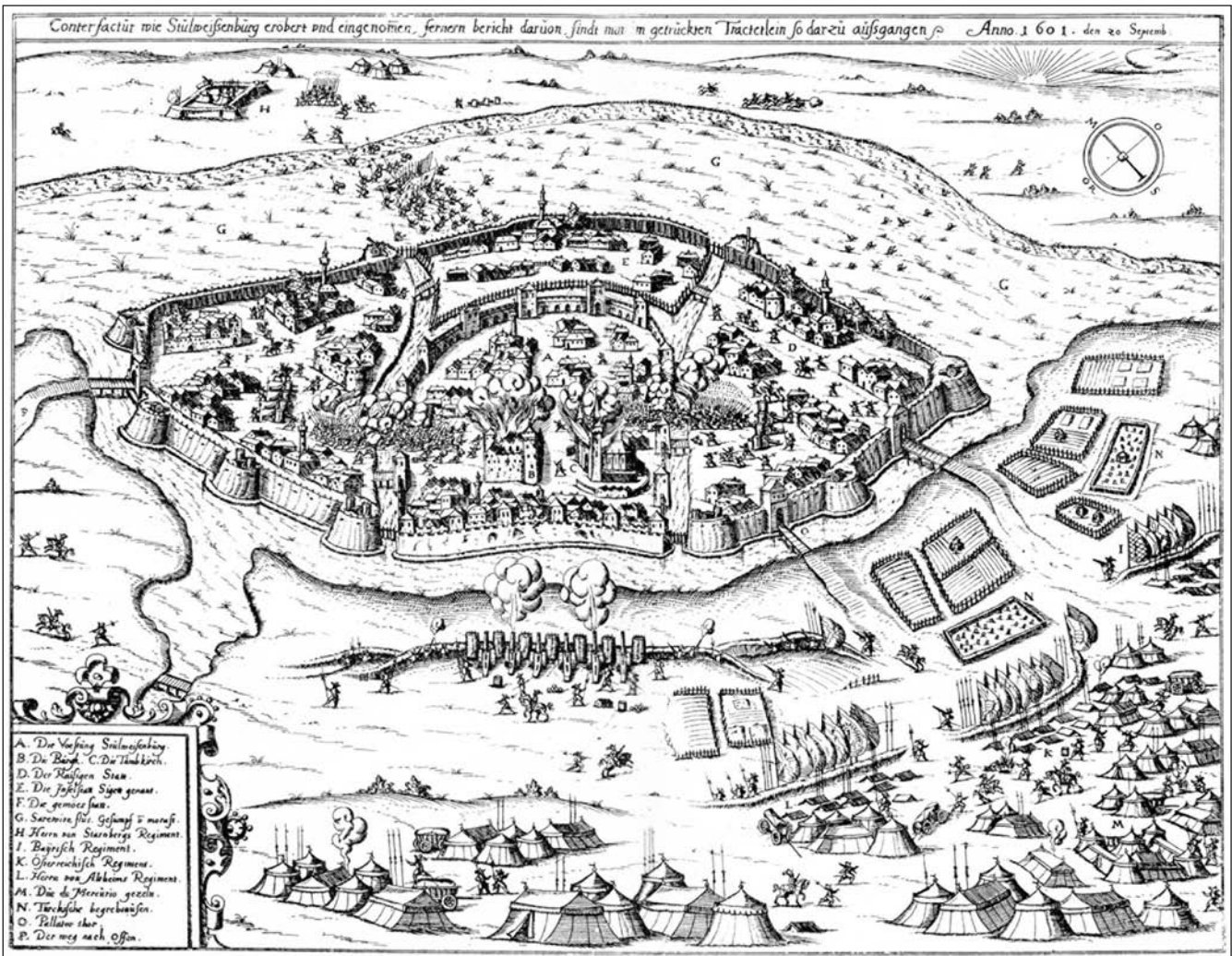
annak ölelésében, ahol Vác városának korabeli nevezékta-
na is visszaköszön!

Bradák a *Fehérvár – Fehér Folt* című tanulmányában először W. P. Zimmermann 1601-ben készült ez nincs meg metszetét vette görcső alá (22. oldal), ahol még nem szerepel a rajzban a Stulweissenburg megnevezés, csupán a felirat rögzíti azt. Vélhetően ez a mű volt az alapja Georg Keller 1622-ben rajzolt rézkarcának, ahol a minaret fölött a rajzban már külön látható a Stulweissenburg megnevezés. De nem is ez a lényeges különbség! Keller iránytűt is ragasztott rézmetszetébe tájolva a vár földrajzi pozícióját, ami egyáltalán nem felel meg a mai Székesfehérvár történelmi váregyüttese tájolásának. Egyébként a két alkotás gyakorlatilag azonos objektumot ábrázol.

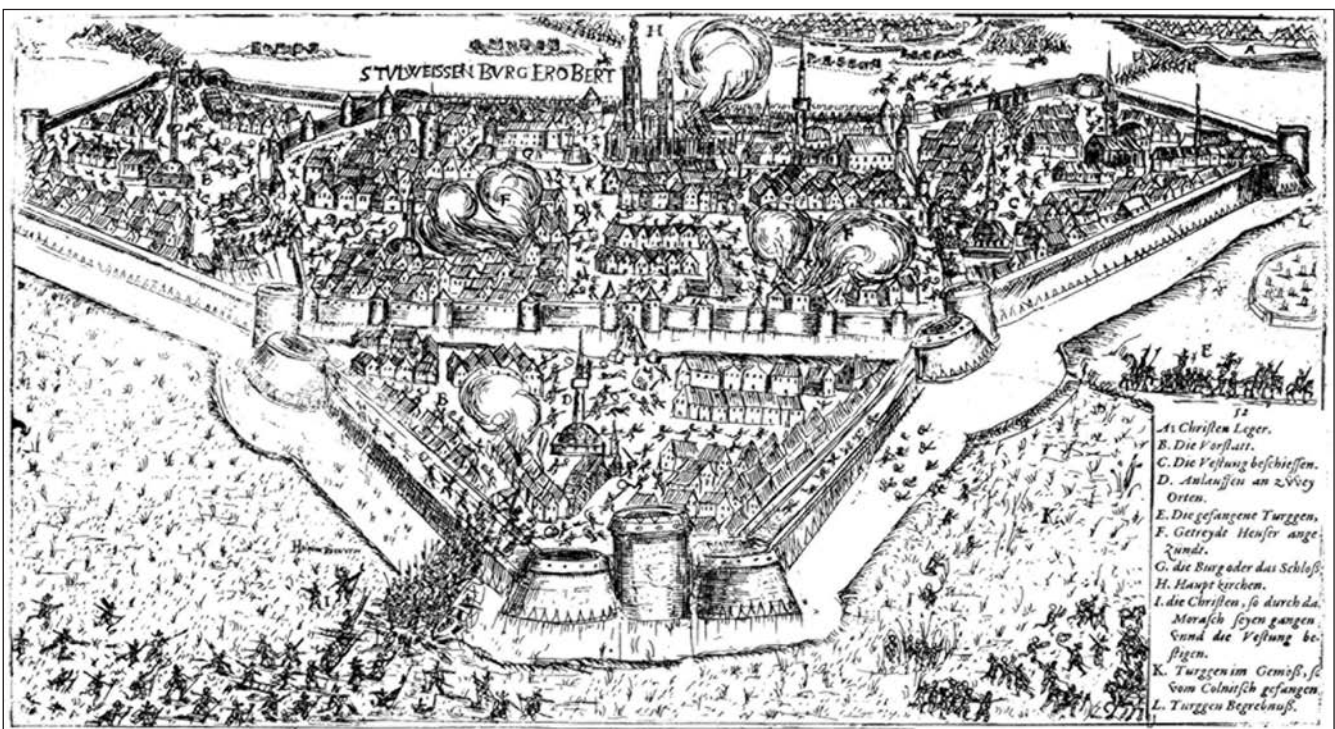
Hasonló, de tartalmában eltérő Hans Sibmacher 1602-ből származó Fehérvár-ábrázolása. Baitz Péter: *Székesfehérvár – Négy évszázad városképei* című 1996-ban megjelent gyűjteményes munkájában a Wilhelm Peter Zimmermann további rézkarcait 1605-re datálja, noha minden korábbi elemző (Cennerné Wilhelmb Gizella, Kovács Péter, Kralovánszky Alán) a korábbi, a történelmi olvasókönyvekben is szereplő korabeli csata 1601-es időpontja

Georg Keller metszete (Baitz Péter *Székesfehérvár – négy évszázad városképei* című könyvéből)

Fent: Hans Sibmacher 1602-es, lent: Wilhelm Peter Zimmermann 1605-re datált metszete (Baitz Péter könyvéből)

kapcsán citálja. Fontos, hogy mindegyiket láthassa a tisztelt Olvasó, hiszen a maga tömörségében már e négy alkotás is bemutatja, mily nehéz eligazodni a haditudósítók egyéni ábrázolásain, de a mai kor történelmi eseményeket vizslató hivatásos szakemberein is.

Most viszonylag könnyebb a helyzetünk, hiszen ha csupán a Keller-féle tájolt metszetet vetjük össze a műholdfelvételekkel, máris világossá válik azok tökéletes azonosíthatósága. Csak a ténytudás igazolásaként: a Keller rézkarc U alakú várfal bal ívének kívül eső minaret-mecset ábrázolás ma a maga helyén azonosítható (ürfelvétele, helyszín), s barlangász barátaimmal e mellett tárjuk fel azt a járat-rendszert, melyből ízelítésként szerepeltetett egy felvételt. A faragott kövek 6-8 m mélységből, egy tudatosan betemetett, eltorlaszolt földalatti járatból származnak.

A kör alaprajzolatú várábrázolásból korábban már mutattam be néhányat, most az előző cikkemben szereplő vár, melyen Vác Vácson felirattal szerepel, s minden bizonnyal az 1500-as évek közepe táján alkotta az olasz szerző (Baitz Péter a XVII. század 80-as éveire datálja), mellett két másik egykorú alkotást kívánok elemezni.

Hans Sibmacher színes rézmetszetén, amit Baitz 1663-ra keltez, világosan olvasható a bemutatott esemény időpontja: Wahre Contrafactur der Königlichen Stat Stul-

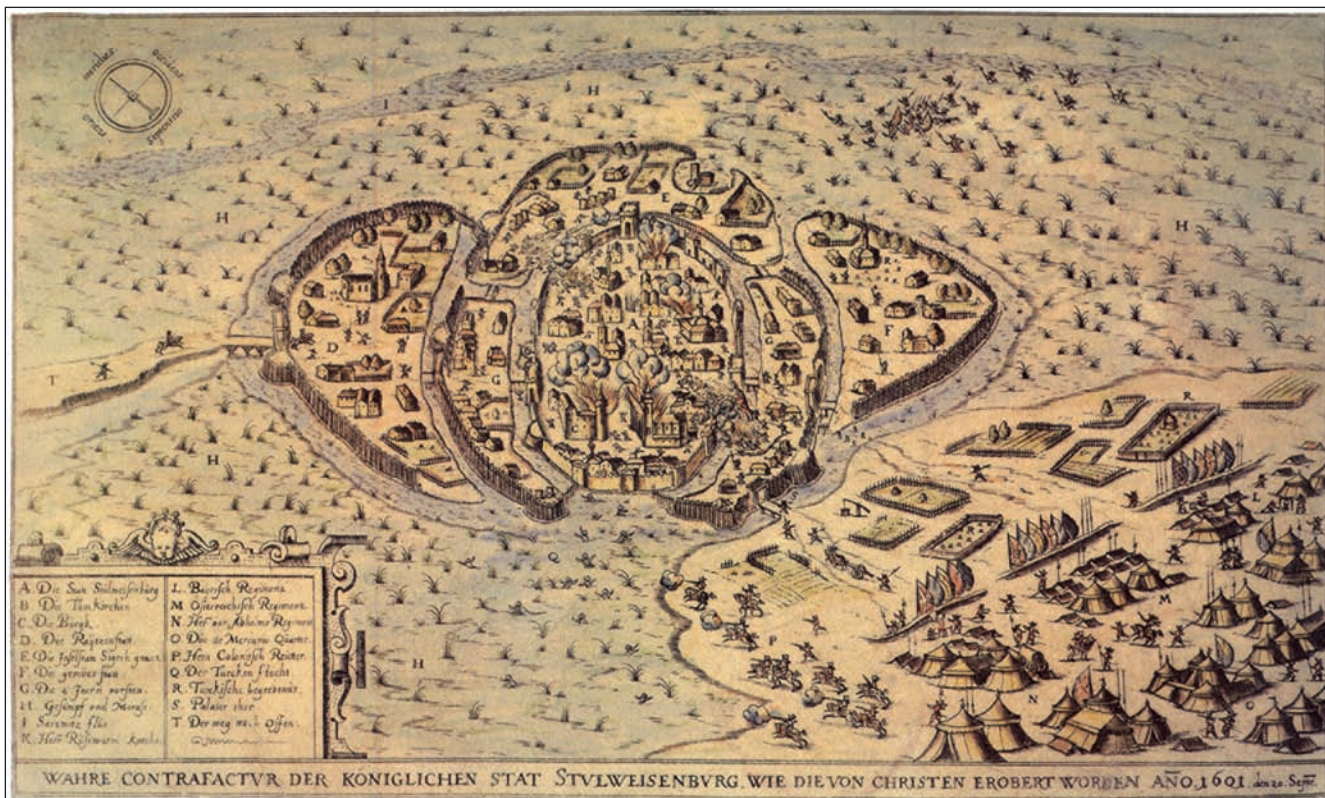
weisenburg. Wie die von Christen erobert Worden Ano 1601. den 20 Septe. A rajzon jól kivehető a középkori magyar várépítészeti alapvető konstrukciója: a felső, a középső és az alsó várrészek elkülönülése. Hogy az előbb említett ismeretlen olasz szerző munkája Sibmacherét korban megelőzi, bizonyítja az azon látható kéttornyú, Bradák szerint szír típusú templom ábrázolása. Sibmacher a metszeten világosan ábrázolja az említett – vélhetően a Szent István által 1018 táján alapított, majd Mátyás király idejében felújított (lásd Mátyás levele IV. Sixtus pápához 1480. július 23-án) székesegyházat. Ennek a rézmetszetnek perdöntő jelentősége van kutakodásomban, hiszen a Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) 1992 júliusában 3200 méter magasságból készült infravörös felvételen világosan kirajzolódik annak alaprajzolata!

Hasonlóan fontos ifjabb Mathias Merian – Baitz szerint 1691-ben készült – színes rézmetszete, amin még látható ugyanaz a kéttornyú székesegyház, amely az ismeretlen olasz szerző ábrázolásában is szerepel. Véleményem szerint az évszámban a 9-es elírás, valószínűbb a metszet 1601-es kelte, hiszen még a templom felrobbantása előtt láttatja a vár épületegyüttesét.

Bár Baitz 1996-ban jelentette meg gyűjteményes munkáját, Juhászné Viniczai Ágnes a Székesfehérvár útjai és

A helyszíni feltárás során a betemetett járatokból előkerült faragott kövek és a trapéz metszetű, részben feltárt, sziklába vájt folyosó részlete

Fent: Hans Sibmacher, lent: ifjabb Mathias Merian metszete (Baitz Péter könyvéből)

hídjai című 1997-ben publikált munkájában mégis ismeretlen szerző idealizált munkájának tulajdonítja a metszetet. Egyébként ez a metszet az utolsó, ahol a kéttornyú ősi templom még ép állapotában állt. Vélemmezhető, hogy a török hódoltság alatt azokat szakrális megfontolásból nem rombolták le, s megdöbbenő a Buzinkay Géza által is 1601-re datált, a keresztény seregek által elkövetett barbár fosztogatás és pusztítás.

Baitz P. számos rézmetszete között van olyan, ahol pontosan szerepel Vác (Vaczon) háttérábrázolása (Gustav Ambling, Ludovico Mattioli, ismeretlen olasz és német mesterek), de ugyanilyen arányban a képekről hiányzik az (Gabriel Bohdener kép, Mathias Merian, Gaspar Bouttats, Justus van Nypoort, A.S. mester és mások).

Juhászné Viniczai Ágnes munkájában szerepel egy színes középkori várábrázolás, mely jelenleg Székesfehérvár polgármesteri hivatala dísztermében található, s amin szintén a Sibmacher és Merian féle váralakzat látható. A szerző ezt is idealizálnak és nem korhűnek tekinti, hiszen az azon lévő épületegyüttesek nem azonosíthatóak a Székesfehérváron fellelt, kiásott épületmaradványokkal!

A nagyjából háromszögletű és a körkörös várábrázolás azonosítható Hans Sibmacher fekete-fé debate-rézkarcával, melyet az 1601-ben készült olasz katonai vázlatrajz igazol, s amelyet kizárólag az általam a Pilisben fellelt helyre lehet azonosítani. Ezen világosan olvasható a Citta di Alba Regale – Fehérvár palotája – felirat mellett annak tájolása, hiszen a *Borgo nero buda* megjelölés valóban a mai, IV. Béla által alapított vár felé mutat; annak közelségére utal.

Összefoglalható: az 1601-es csata nem játszódhatott le a mai Székesfehérváron. A geomorfológiai sajátosságok, a földrajzi nevezéktanok (Duna, Vác stb.) Budakalász (Budidim Kalezi törökül Buda vára nevet jelenti) határába, a következő írásomban elemzendő Alba Ecclesia, Alba Maria, Weiskirchen, azaz Fehéregyháza fölé épült, az ebben a csatában, majd a XVIII. században folytatva el- és lepusztított Ós-Buda várába teszik a vitatott eseményeket. A térinformatikai modell elemzése teljes magyarázatot adhat igazolásom helyességére.

Végezetül álljon itt Mátyás király fentebb már említett leveléből néhány sor, hogy egyik legnemesebb királyunk hogyan gondolkodott a múlt ápolása felől: *Buda nevű városom közelében, alig egy mérföldnyire a királyi vártól, van a mezőn egy templom, amelyet Isten anyjának (Szűz Mária Anonymusnál – L. I.) dicsőségére szenteltek fel. A régiek szerint ezt a templomot a többen régebben, még a térítés korában alapították; azt mondják, hogy a hívek nagy számban és áhítattal gyűltek össze benne Isten anyjának minden ünnepén, nagy becsben tartották, vallásos tisztelettel vették körül... Ezért és a Szent Szűz iránti tiszteletből, akinek egykor a templomot felszentelték, s azért, hogy a nép nagyobb áhítattal forduljon ahhoz, aki Magyarország patrónája is, elhatároztam, hogy az épületnek gondját viselő, istenfelő embereket helyezek oda.*

Mathias Merian metszetén még láthatjuk: Mátyás megcselekedte amit megkövetelt a haza, s azt is, hogy mivé lett ez a templom – Hans Sibmacher színes rézmetszetének tanúsága szerint.

Gabriel Bohdener *Stuhlweissenburg* feliratú metszetének részlete (Baitz Péter könyvéből)

LADJÁNSZKY ISTVÁN WALDORF-ISKOLAI MUNKÁJA

A kispesti Waldorf-iskola végzős diákja az organikus építészetéről írta záródolgozatát, és egy kerti építményben igyekezett megvalósítani a tanult elemzett elveket. Az alábbiakban részleteket közlünk dolgozatából és építési naplójából.

Az organikus építészettel való kapcsolatom a nyolcadik osztály végi erdélyi kirándulásunkról hazafelé jövet kezdődött. 2004-ben voltunk a csíkszeredai Makovecz templomban, egy évvel a felszentelése után. Az alatt a körülbelül fél óra alatt, amit ott töltöttünk, sokkhatás alatt álltam. Nézetem és érzékelné próbáltam. Nem értettem, hogyan lehetséges ez, mi történik. A mag el lett vetve bennem. Ott hirtelesen rengeteg gondolatom és érzésem támadt. Meg akartam érteni, át akartam élni, fel akartam dolgozni, bele akartam olnadni, mindent akartam, csak otthagyni nem. Éreztem, hogy ez egy templom. Egy igazi templom. Benne van a múlt, benne van a jelen, benne van a jövő, és benne vagyok én is. Üzenet van benne és óriási erő. Oda jutottam, hogy gyermekkori álmomhoz tartva magam, mégis építész kell, hogy legyek. Nem lehetett szavam. Erősebb volt nálam.

Ahogy az idő múlásával érelődött bennem az érzés és a gondolat, felmerült a kérdés, hogyha létezik ilyen Erdélyben, akkor léteznie kell Edinburgh-ban, Ecuadorban és Etiópiában is. És ha létezik, akkor nekem tudnom kell róla. Ha nekünk, magyaroknak van organikus építészünk, akkor biztos van a cseheknek, a lengyeleknek, az oroszoknak, de legalább az angoloknak is. Nem tudtam, hogy mi az az organikus építészet, és jelen munkám írásáig nem is tudhattam meg. Még valami egzotikusat is vártam, minden országnak sajátot. Saját hagyományok és szokások megjelenését egy óriási elvközösségen belül... Csalódnom kellett. Egyből, és óriásit. Nem találtam. Fel is adtam. Kiábrándultam. Aztán négy évvel később mégiscsak kicsírázott bennem a mag, és sarkallt, hogy egy évig nevelgessem. A mag szárba szökken, virágozott, termést hozott. A termést annak adtam, akinek köszönhettem.

Mint említettem, csalódtam. Egyetlen könyvet sem találtam, ami az organikus építészet történetét írná le. Csak általános építészettörténetekre és Wright-albumokra leltem. Aztán persze Gaudí és Makovecz, de semmi általános. Segítséget kértem tehát, amit szerencsére több forrásból is megkaptam. Siklósi Józsefet, Makovecz Imre tanítványát emelném ki, aki bármikor készségesen fogadott, és vezetett rá a megoldásokra.

Az építészettörténetben való előzmények utáni kutakodás előtt egyből a lényegre akartam törni: mi az az organikus építészet? Mi az, ami közös Makoveczben és Wrightban?

Az organikus építész figyelembe veszi az adott hely, telek összes viszonyát. Visszakutatja a múltját, megnézi az őshonos növényeket és mindenképpen időt tölt a helyszínen még a tervezés előtt. Az épületet körültekintően illeszti bele mind a telek, mind az utca, esetleg város képébe, egységébe. Ideális esetben megismerkedik a megrendelővel, s olyan viszonyt alakít ki vele, hogy már tudja, hogy mire is van valójában szüksége, esetleg annak ellenére, amit a tisztelt megrendelő gondol.

Az épületet magát optimális esetben a következő szempontok egymáshoz viszonyított fontossági aránya határozza meg: Hely, valódi Funkció, Forma, Anyag és az Építés Drámája. Meg kellett tanulnom, hogy egy épületet sem ítélnünk meg, amíg nem tudjuk mikor, milyen környezetbe, milyen hatások befolyása alatt, kinek, és milyen körülmények között épült.

Éves munkám elméleti részéhez mindenképpen kézzelfogható „művészeti” munkát akartam csatolni. Olyan dolgot szerettem volna építeni, amiből sokat tanulhatok, amiben van kihívás, és amibe igaziból belerakhatok mindent, ami bennem van. Ki akartam használni azt az adódó lehetőséget, hogy sokkal több külső és belső erő (hatás) motiválhatja munkámat az éves munka szárnyai alatt, mint más esetben. Mindenképpen hasznosan, a funkciónak megfelelően kívántam alkotni. Értelmet és lényegyet akartam adni művemnek. Nem akartam olyan dolgot készíteni, mely a bemutatóm után megszűnik működni, fölöslegessé válik.

Felvetődött több ismerősöm kertje is, aki talán szívesen befogadott volna bármit, de mihelyst elindultam ezen a vonalon és magán kertekben kezdtem gondolkodni, eszembe jutott volt osztálytanítóm, Stráma Éva. Annyira megörültem már az ötletnek is, hogy nem is kerestem tovább. Úgy gondoltam, hogy ezzel újra felvehetem vele a kapcsolatot, viszonyozhatok valamit abból, amit tőle nyolc év alatt kaptam. Felkerestem és ő rábólintott. Egy kerti kiülőben állapodtunk meg, de a vártnál kevesebb lelkesedést tapasztaltam, sőt, ekkor még úgy tűnt számomra, hogy neki igazából nincs szüksége semmire. Annyit mondott azért, hogy egy tűzrakóhely nem lenne rossz, ha évente legalább egyszer az egész osztály körbeülné szalonát sütni. Ezenkívül örülne egy helynek, ahova kiülhet, beszélgethet vendégeivel. Aggasztott az igény látszólagos hiánya, mert eddig pont a funkcióból akartam kiindulni.

Nem ijedtem meg, gondoltam rajzolok néhány tervet, próbálom azok által lelkesebbé tenni. Megnéztük a kertben, hogy körülbelül melyik részt ajánlja fel építési célokra.

Elkezdtem rajzolni, megszületett a fejemben egy forma. Ismerve a kertet és Évát, mindenképpen ölelő formára gondoltam. A kert mindkét hosszanti oldalán nyitott; egyik oldalon a szomszéd, másikon az utca felé. Az ölelő formához ívek kellenek, a túl sok szög és egyenes megölné a hatást. Kör alakú alaprajzot határoztam meg, középre képzeltem a tűzrakó helyet. A körkerület harmadát, maximum negyedét akartam fallal és tetővel beépíteni úgy, hogy ez ne akadályozza a tüzet. A fedett rész alá olyan ülő alkalmasítást képzeltem, mely optimális közelségben van a tűzhöz, alkalmas pihenésre, beszélgetésre...

Ha a tűzrakóhely az alapterület középpontjában maradna, korlátozná az építmény méretét, olyannyira, hogy az már-már értelmetlenné válna. Tehát kijebb kell vinni. Egyelőre ez is függőben maradt. Javaslatom szerint egy az alapkörrel érintő kör középpontjába lehetne rakni a

tűzrakóhelyet, melyet körbe lehetne rakni tuskókkal. Ily módon nem veszítené el kapcsolatát az anyaépítménnyel. Egyelőre ezt is csak az ötlet részeként akartam Éva elé rakni. Fontosnak tartottam, hogy legyenek kérdések, melyekre Éva válaszol, be akartam őt vonni a tervezési folyamatba, hogy ne legyen neki mindegy, hogy mi és hogyan fog a kertjében épülni. Közös gondolkodást vártam.

Éva felvetette, hogy egy, a burkolatból kirakott végtelel jellel hozzá lehetne kapcsolni a tűzrakóhelyet az építményhez, így nem is kell az alapkörön belül lennie és nem is szakad el az épülettől. Az ismét módosult tervet tovább módosítva és Szabó Istvánnal folyamatosan egyeztetve kialakult egy véglegesebbnek mondható terv, melyet már érdemes volt megrajzolni méretarányosan, pontosan. Éva ötlete a tűzrakóhellyel kapcsolatban remek, de kiegészítendőnek találtam egyéb jelzésekkel, melyek egy egységgé gyúrhatják ezt a két részt. Ez egy-egy íves kapoccsal megoldható, ha az érzékeltet egyfajta nyitottságot is. Ekkor a zárt, ölelő, és a nyitott, tűzközpontú ívek kiegyenlítik egymást, egységgé formálódnak. A tervek szerint ha marad az élőfűz, abból megvalósíthatóak a fonott kerítések is.

Évának nagyon tetszettek a tervek, többet nem is akart módosítani rajta. Tisztáztuk, hogy ha minden a terv szerint halad, az eddig kihasználatlan kb. 9x9 m-es terület meghatározó részévé fog válni a teljes kertnek, s ekkora volumennél mindenképpen gondolni kell a későbbi kertre. Hiszen elhelyezkedésétől függően fogja meghatározni a kerti utakat, irányokat, funkciókat. Éva ennek fényében ötleteket kért Szabó Istvántól az optimális kerttel kapcsolatban. Így tehát újabb folyamatok kezdődtek, melyek késleltették a végleges tervek elkészítését.

Többszöri egyeztetés után elkészült egy komplett terv a kertet és az építményt illetően. Törekedtünk az egyrangúságra, próbáltuk összedolgozni őket, nem pedig alárendelni egyiket a másiknak. A természettel való intim kapcsolat megteremtésére törekedtünk, az ehhez szükséges vázlatpontokat határoztuk meg nagyvonalúan.

Köszönöm: Stráma Évának a leckék sorozatát; Szabó Istvánnak a technikai, kivitelezési, és elméleti segítséget; Bogdán Zoltánnak a lelkesítést; szüleimnek a megértést; Siklósi Józsefnek a rám fordított időt; Millei Évának a témavezetői segítséget; Lönhardt Denisának a lelki támasznyújtást; Szőnyi Jucinak, Deák Tamásnak, Müller Gergőnek, Török Józsefnek, Szelezsán Bálintnak a fizikai munkát, Füst-Nagy Szabolcsnak és családjának a vessző megszerzésében és a fonásban nyújtott segítséget, végül, de nem utolsósorban iskolámnak az U-vasak biztosítását.

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS ÚJABB TAGJAI – I.

Bemutatjuk az Egyesüléshez az utóbbi években csatlakozott cégeket, hogy eddigi munkásságukat, tevékenységi körüket, alkotói felfogásukat szélesebb körben megismerhessék olvasóink.

VÁLOGATÁS AZ EKLER KÁROLY ÁLTAL TERVEZETT ÉS KIVITELEZETT ÉPÍTMÉNYEKBŐL 1983–2008.

Tiszanagyfalu, imaház és parókia, 1986. Terv: Ekler Dezső és Ekler Károly (1983). Az Állami Egyházügyi Hivatal nem engedélyezte torony kialakítását és nem lehetett utcai front-ra sem építeni, csak a telek belsejébe. Nagyrészt holland reformátusok adományából, illetve a helybéli falusiak és 40 holland hívő – szakemberek – és kárpátaljai magyarok társadalmi munkájával épült Ekler Károly irányításával.

Zalatárnok, római katolikus műemlék templom felújítása, 1994.

Mörfelden-Walldorf, belsőudvari lakóház meglévő régi fachwerkes ház mellett, 1991. Terv: Ekler Károly. A fekete erdei fenyő vázszerkezet faszegekkel rögzített csapolt kapcsolatokkal készült, hagyományos módon. A favázat vályogtégla tölti ki, felületén agyag vakolattal.

Felsőszenterzsébet, családi ház, 1994. Terv: Ekler Dezső. Terméskő, blokk-tégla és kőzetgyapattal kitöltött favázszerkezet vegyes falszerkezettel, lenolajjal kezelt deszkafedéssel. A nagykállói tánccsűrűhöz nagyon hasonló formálású épület.

Grebenstein, 300 éves műemlék, tölgyfavázás tizedpajta felújítása, ács-munkáinak vezetése, 1991.

Répáshuta, rönkház, téglalagsori szintre, 2000. Terv: Gács József és Ekler Károly.

Barlahida, vendégház, 1994. Rendszeresen gyermektáborok helyszíne a Göcsejben. Az épület egy meglévő, nyolcvan éves pajta és istálló beépítése szálláshellyé hosszanti bővítéssel. Bontott anyagokból, kézzel vetett tégelából készült, részben vályog kitöltéssel. A kivitelezés 10 éven keresztül saját erőből és munkával folyt.

Csatári, családi ház a tóparton, 2002. Terv és kivitel: Ekler Károly.

Zalaegerszeg, Mária Magdolna r. kat. műemléktemplom felújítása, a tetőszerkezet részleges újjáépítése új tetőhéjalással, a homlokzat újravakolása és festése, eredeti vakolatdíszek és színek felkutatásával, 2000.

Böde, Árpád-kori műemlék templom teljes külső felújítása, erdélyi hasított faszindellyel történő fedése, vakolat javítása és kazeinos meszelése, 2001.

Szécsisziget, műemlék vízimalom, a tetőszerkezet és a cserépfedés újjáépítése, a később gőzmalomnak hozzáépített falazatok és földemek bontása, a megmaradó falak javítása, a homlokzat teljes felújítása korhű felületű vakolattal (saját találmányom: Baumit alapanyaggal oxidfesték színezéssel és kavics hozzáadással) 2003.

Örvényeshegy, családi ház terveinek adaptálása favázás, vályoggal kitöltött falú épületre és az építés irányítása, 1996. A fafödém hőszigetelése 30 cm vastag szalmás sárral történt. A vályogfalakon agyag vakolat van meszelt felülettel.

Zalaistvándi, tájház lebontása és teljes újjáépítése 10 %-ban a kibontott anyagokkal, a régi módon és formában, eredeti méretekkel, 2005. A favázás épület falazata részben zsilipes boronaszerkezet, részben hasított lécből készült fonat. Mindkét falazat kívülről belül tehéntrágyás szalmás agyaggal tapasztva, négy rétegben homokos, törekes, túrós agyaggal vakolva, háromszori meszeléssel készült.

Pethőhenye, római katolikus templom, 2001. Terv: Makovecz Imre.

Részben a falubeliek társadalmi munkájával, szűkös anyagi körülmények között készült. Az íves falak bontott kisméretű téglából épültek, a karzatlépcső vasúti talpfából készült, a faanyag egy része adakozásból került a saját erdőkből vágva.

Becshely, római katolikus műemlék-templom, teljes külső felújítás, 2003. Az új tetőszerkezet tölgyfából készült, amelyet a helyi egyháztagok erdeiből vágtak ki. A tetőfedés új hódfarkú cserép. Az egész templomot újra vakoltuk a díszítésekkel együtt, majd festettük. A párkányokat az elmozdult, korhadt tetőszerkezet több helyen ledöntötte, ezeket újra kellett falazni.

Gálafej, lakóház fűrészelt gerendákból, 2005. Terv, kivitel: Ekler Károly.

Almásháza, lakóház rönkfából, favázal, vályogfalazattal, 2005. Terv: Ekler Károly.

Szombathely, Waldorf-iskola, emeletreépítés favázás szerkezettel, 2005–2007. Terv: Gácsi József.

Gyenesdiás, drámaház terve az általános iskolába, favázás szerkezettel és vályog falakkal. Terv: Ekler Károly.

Bucsuta, gyermeküdültető központ terve, 2006. Terv: Ekler Károly.

Almásháza, drámaház terve, 2007. Terv: Ekler Károly.

Ligetfalva, rönkház terve, 2007. Terv: Ekler Károly.

Ispánk, családi ház, 2007. Terv: Makovecz Imre és Török Ádám.

Ispánk, dr Világhi István családi házának építése, 2007. Terv: Makovecz Imre.

Kiskutas-Kálócfapuszta, római katolikus műemléktemplom, felújítás 2007. Ez volt a tizenhetedik templomfelújítás, illetve -építés pályafutásom során.

TÁJRAJZ TÁJÉPÍTÉSZ BT.

táj- és kertépítész tervező iroda; 1061 Andrásy út 17., tel.: 322-5986

tagjai: Buella Mónika (1990-2006-ig a PAGONY Táj- és Kertépítész iroda tagja), Mike Anna

Magánkert; tervező: Buella Mónika, okl. táj- és kertépítész; kivitelező: Lyra Florae Kft. – Madácsi Gábor, Tarutin István, Buella Mónika

Amilyen picurka a kert, olyan keservesen született meg a terv. A megrendelő folyton változó, csapongó elképzelései miatt elképesztő mennyiségű vázlat született. Képtelen volt a terve-

ző megértetni, hogy az alig több mint 100 m²-re nem lehet belezsúfolni a megrendelő összes kedvenc növényét. A folytonos nézeteltérések miatt közös megegyezéssel télen szünetet tartotunk, hogy ülepedjenek, érjenek az elképzelések. Tavasszal folytatódtak a csatározások, a kivitelezés közelgő időpontja azonban csodákra képes. Megszületett a terv! A tervező ragaszkodott ahhoz, hogy innentől kezdve semmiféle változtatásra nincs lehetőség, csak következetesen lehet valamit megépíteni. A tervezői határozottság azonban egyetlen ponton mégiscsak megrendült. Az a szép zöld gyep... Hány alkalommal hallgatta a tervező a kerttel már rendelkező megrendelőket, hogy mennyi baj van a gyepel. Mert ugye az akkor szép, ha egységesen zöld és szépen nyírt. Hányszor kérdezték, hogy nincs-e véletlenül lassan növő fű? És ezen a ponton támadott a megrendelő. Ekkorra jutott eszébe, hogy akkor venni kell egy fűnyírót, és persze a látványos íves szegélyeken pedig

körömvágó ollóval kell kivégeznie a levághatatlan fűszálakat. NEM, nem és nem! Hajthatatlan volt, hiába próbálta a tervező a gyep lélekharmonizáló hatását emlegetni, az ökológiai körforgásban betöltött szerepét ecsetelni. A gyep végül elmaradt. A kert végül mindketten szeretjük, a tervező is és a megrendelő is. És a legnehezebb, ha a kettő egy és ugyanaz a személy.

PALLÉR – 2 Kft. CSENGER

Középületek, családi házak tervezése, kivitelezése, műszaki ellenőrzése; tel.: 06-20-9280-456

Kétszemélyes tulajdonban lévő cégünket 1997-ben alapítottuk, hogy biztosítsa a lehetőséget családunk megélhetéséhez. Korábban a kedvező körülményeknek köszönhetően kezdő mérnökként részt vállalhattam a Makovecz Imre és társai által tervezett, Csengerben felépült középületek megvalósításában. E munkák révén társaimmal együtt óriási szakmaiszellemi tőkére tettünk szert. 10 éves szakmai tapasztalatom bátorságot

adott ahhoz, hogy saját lábon is megpróbáljunk megállni.

A pallér szó építőmestert jelent, ezért nevünkhöz híven az építőmesterséget a szakma több ágának gyakorlásával tekintjük teljesnek. Elsődlegesen kisebb középületek generálkivitelezésével és tervezésével foglalkozunk. Kivitelezői brigádunk a szerkezetépítésben jártas, a szakipari, épületgépészeti munkákat általában alvállalkozókkal végeztetjük.

Folyamatosan fejlesztjük eszközparkunkat és szakmai tudásunkat. Távolra csak addig megyünk el dolgozni, ahonnan még minden nap haza lehet járni. Fontosnak tartjuk, hogy alkalmazottaink minden nap találkozzanak családtagjaikkal és háztáji gazdaságukkal.

Megrendelőink többsége a térségben működő önkormányzatok, de dolgoztunk már külföldi tulajdonban lévő és hazai cégeknek is. Rendszeres

megrendelőink között tudhatjuk a csengeri cipőgyártással foglalkozó cégeket és a Műemlékek Állami Gondnokságát is, akik épületfelújításokkal szokták cégünket megbízni. Építettünk már iskolát, óvodát, iroda-épületet, logisztikai központot, üzemszarnokot, templomot, orvosi ügyeleti épületet.

Makovecz Imrével és tervező kollégáival 1987-ben hozott össze a sors. Egyike vagyok azoknak, akiknek megadatott, hogy több organikus ház születésénél építésvezetőként bábáskodhatott. Azt idejében megtanította nekünk a mester, hogy ezek a házak nem építőanyagok halmazai. Ezek a házak születnek, mégpedig a gondolat erejéből jönnek a világra. Persze kell hozzá téglá meg cement meg fa, és kell hozzá a melós, a gépek ereje és végül mindehhez pénz, de legfőképp gondolatok, a többi csak eszköz! Amikor egy Makovecz-tervet veszek a kezembe, megtanulom minden részletét, „magamba szívom”, megemésztetem. Ott folyik az ereimben és majd szétszakít, alig várom, hogy leüssem az első karót, hogy elkészüljön az alap, a fal és megkapja a ház a koronáját, a tetőt. Építésvezetőként az volt a dolgom, hogy tolmácsoljak, megtanítom a kottát, vagyis a tervet, az iparosoknak, a zenekar tagjainak. Szakbarbár nem lehet jó építésvezető, a legjobbat akkor lehet kihozni a melósból, ha foglalkozunk a lelkivilágával is, kibeszéljük a gondjait, aztán csak a feladatra koncentrálnunk.

Mivel nincs két egyforma csomópont vagy pillér vagy tető, folyton gondolkodnunk kell. Egymás ötleteiből tanulva együtt lélegzünk a születendő házzal, míg kinő a földből a csoda. Nem lehet sablonosan organikus házat építeni, abba oda kell tenni magad, folyton jár az agyad és ettől érzed, hogy ember vagy. Mindeköz-

ben sikerélményünk lesz, egyre jobban bízunk magunkban és egymásban. Hitem szerint csak a csapatban végzett munkának lehet jó eredménye. A megrendelőnek, a tervezőnek, a kivitelezőnek egy nyelvet kell beszélnie, s rendelkezniük kell kompromisszumra való hajlandósággal. A jó építészet nem lehet öncélú, a szerves építészet nem is az. A megépített házak kommunikálnak velünk, azaz szellemük van.

A csengeri általános iskola vagy az étkezde kötetlen formái – a gondolatok szabad áramlására emlékeztetnek. A csengeri házasságkötő teremben azt érzed, az valami rendkívüli esemény színhelye, a görög templom fából készített csegelyes gömbkupolája lenyűgöző, nem akárhol, hanem az Isten házában vagyunk. *(képek)*

A Kós Károly Egyesülés tervezői mesterien alkalmazzák az építészet eszközeit (tömegképzés, térkapcsolatok, formák, anyaghasználat, a fények játéka), jó ehhez a csapathoz tartozni. Építés közben mi, iparosok is átéljük az alkotás örömét. Látnotok kellene, egy óvoda vagy iskola átadásán hogy

csillog a gyermekek szeme, hogy egy idősek otthona átadásán vagy egy templomba lépve mekkora élménnyel telítődnek az emberek. A jó építészet: tehetség, mesterségbeli tudás, elhivatottság, az emberek és hagyományaik ismerete, és végül felelősség a jövőért. Az elmélet és a gyakorlat folytonos egymásba épülése, termékeny küzdelem. Így kerek a világ, nem fekete és fehér, hanem nagyon sok színű, ezért becsüljük egymást.

Farkas Miklós
a PALLÉR 2 Kft. ügyvezetője

Tisztelet Kós Károlynak

Ez volt a baróti templom minden tervlapjának felirata. A terv készítésével 1997-ben bízott meg Krizbai Imre, Barót református templomának lelkésze. Fontos eseménye volt ez életünknek, mivel Kós Károly életműve mindig meghatározó volt számomra. Megbízásom idején az általa 1927-ben tervezett (engedélyezési terv: 1929) templom és paplak helyén egy Debreczeni László által áttervezett (egyszerűsített) torony állt és a régi, imateremként használt paplak. Elkészültek a Levien de Putter holland építész tervezte templom falai és tetőszerkezete. Az én megbízásom ennek a templomnak a befejezésére szólt, mivel a tetőszerkezet nem bizonyult állékonynak.

Levien de Putterrel a Wekerle telep főterére beszéltem meg a találkozót arra gondolva, hogy annak a helynek a szelleme (ahol 1999 óta élek), őt is megérinti majd. Így is történt! Teljesen egyetértettünk abban, hogy az ácsszerkezetének tervezésén túl, az én feladatomban legyen, hogy Kós Károly egykori terveinek szellemében történjen a további építés. Remélem, hogy az új terveken – szerény képességeim szerint – sikerült visszaidézni az ő gondolatvilágát és szellemét.

A tetőszerkezetet a Kós terveken 9,0 métert hidal át, körülbelül 5 méterenként téglaboltozattal, és kétrétegű

ácsszerkezettel minden székállásban. A holland tervekől kimaradt a téglaboltozat és egyhéjú tető készült, ugyanakkor a fészta 17,10 méterre nőtt! Az általunk – Halmi Balázs statikus barátom közreműködésével – tervezett tetőszerkezet függesztővel egymást keresztező ferde dúccokkal, fogópárokkal egészült ki úgy, hogy a dúccok ferde folytatása képezze a felülvilágítók gerincének megtámasztását. A templom minden nyílászáróját átterveztem Kós gazdag formakincsének szellemében.

Az egykori Kós tervekről azt írja Anthony Gall: a terv alapvetően megismétli a korábbi kolozsvári református templomot (1912–13), a belső tér inkább a katolikus templomtérhez hasonlóan hosszanti lineáris tengely mentén szerveződik. Ezzel szemben az általunk tervezett templom lehetővé tette a Úrasztala szinte központi elhelyezését. A szerkezethez szervesen kapcsolt hangvetőt terveztem, mely reményeim szerint még megépül.

A karzat aljára édesanyám, Döry Ervinke képzőművészeti főiskolás diplomamunkájaként 1944-ben készített kazettás mennyezet tervét szándékoztam megvalósítani. A különálló torony templom előtti elhelyezkedésével lehetővé tette az erdélyi templomoknál megszokott – két pilléren nyugvó tetővel lefedett főbejárati tornácot, ami helyet ad a lelkész

búcsúkézfogásának. Ha nem valósult is meg minden a terveimből, a szépmálnási, illetve bikszádi kövek, a falazott táмок elkészültek, az ablakok nem székelykékek ugyan, de a formájuk terveim szerint alakult. A tetőfelülvilágítók nem valósultak meg, sajnos még áttervezett formában sem.

A templomszentelés első évfordulóján Csiba Kálmán nyugalmazott püspök 1956-ot követő börtönéveit idézte fel prédikációjának példázataiban. Krizbai Imre lelkész barátom észrevette, hogy ezalatt a karzaton kedves felesége, Irénke mellett húzódtam meg, s leszólított onnan, hogy a templom tervezőjeként szóljak az összegyűlt hívekhez. Én elcsukló hangon köszöntem meg, hogy a 2005-ös népszavazást követően engem meghívtak Budapestről, s ott lehetek a Hazatérés Napján. Mondandómat a Kós idézettel zártam: *Köböl, fából házat, igékből várat.*

A tervezés és műveztetés történetének legszebb élménye volt, hogy Csiba Kálmán a beszédét követően együtt elköltött ebéd során azt mondta, hogy a 46. püspöksége idején épült templom közül ez áll a szívéhez legközelebb.

Köszönöm, hogy a Kós Károly Egyesülés tagjainak sorába fogadott, s nagy öröm, hogy Barót református templomának Kós Károly előtt tisztelő tervével mutatkozhatok be.

Az NRZST Építésműhely Kft – Hayde Tibor Ervin és munkatársai bemutatkozását olyan házzal folytatnánk, amelyik 5 éve épül, kisebb-nagyobb megszakításokkal. Most sincs kész, de tömege, jellege, funkciói így talán jobban érezhetők.

A *Jó érzés háza* Erdély gyergyói területének szélén, majdnem Csíkban, Marosfőn épül, egy csodálatos völgyben, a Fekete Rez lábánál, ahol a Maros és az Olt ered. Már szerkesztésben állt az oktatási épület, mikor Nyeste Zoltán vízgépész barátom révén ránk talált ez a felemelő feladat. Ismét Erdélyben építhetünk!

Hogy a *Jó érzés háza* külső bejáratával is rendelkezzen, ne csak az Oktatási Központon át legyen látható, hozzá kellett vásárolni újabb területet. Így valósulhatott meg, hogy az Oktatási Központ tömegének felezését is elérve megépítettünk egy „dombot”, ráhúztunk a mögöttes rétről, erdővel fedett hegyoldalból egy dombvonulatot a nagy ház oldalára. Az íves ragasztott fatartók zöldített, eloxált VM cinklemez fedése, az ívek két végén való lelépcsőzése igyekszik megteremteni az épített domb látszatát, melyet csak a nyugati kiúszó medence felé nyitottunk meg egy nagy faszerkezetű üvegfallal. A rokonság a Fekete Rez messzeségben lévő vonulataival, a szomszédos nagy fenyők ágainak íve és házunk tetőszerkezetének erre adott válasza olyan házat eredményez, amely nem szegül szembe a környező tájjal.

A tanulmányterv készítésekor műleírásomat Wass Albert idézettel kezdtem: *Aztán vannak megint házak, melyekben békesség és öröm tanyázik. Ha megpillant az ember valahol egy ilyen házat, egyszerre úgy érzi, mintha hazaérkezett volna. Otthonzaga van a füstnek, mely belőle föl száll. Nevet az ablaka, s az ajtaja hívogat. Az ember*

érzi benne a békét és a meleget, mely mint egy láthatatlan napfény, beragyog mindent maga körül. Az ilyen ház előtt hamarabb olvad el a hó. Tavasztól őszig virágot terem előtte a rét. Az ilyen ház körül a fák barátságosan lehajolnak, és bemosolyognak az ablakon. Az ilyen ház jóvá szelídíti a benne lakó embert. Nyugalmassá, derüssé, bátorrá teszi. Aki építette, hosszú életű lesz, és még halálában is érzi a napsütötte fenyőtörzsek illatát s az örömet, mely elfogta akkor, midőn a bokrétát először tette föl a tetejébe.

A házra a bokréta már feltehető volna, hiszen elértük annak legmagasabb pontját, de a befejezés még várat magára. Remélem, ezzel az írással is siettetni tudom. Tervezői művezeteseink során magunk megvalósulni láttuk Wass Albert szavait: *Abogyllassan és nyugodalmasan emelkedtek a falak, a jószagú fenyőrönkök közé beépült valami a napsugár melegéből. A nyári égbolt kék tisztaságából. A virágillatból, ami ott lengett a fák alatt, mint egy láthatatlan fátyol. Beépült az örvös galambok békés búgása, a rigófütyty, ahogy átvitelt a tisztás fölött reggel, a harmat hűvös párája s az a halk, zsongító suhogás, amivel a fák beszélgetnek olykor, ha szellő oson át közöttük, halk mohapucásban.* (A funtinelli boszorkány)

Megbízónk, Sándor Gábor elnök és a kivitelező csapat vezetője Balázs-Bécsi József régi jó barátok. A kivitelezésen dolgozó csapat Csibi Attila, Imre bácsi, Ferenczi Dezső és a többiek nagyszerűen végzik dolgukat, a ház lassan, de biztosan épül, és remélem olyan légkört teremt majd magában és maga körül, mint a fenti idézetben olvasható. A ház funkciója: wellnessközpont is ezt követeli. Az épület külső bejáratához fedeles lépcső-hidat terveztünk. Az utolsó öt év alatt az általam ismert, Maroson át vezető fedeles hidak mindegyike el-

tűnt, elvitte az áradó folyó vagy elkorhadt vagy eltűzelték a környező lakók. A fedeles hídlépcsőn a ház emeletére jutunk, innen, az előcsarnokból jutni az öltözőkön át az élménymedencék nagy csarnokába, tovább a szauna világba és hátra a hegy felé, ahol kültéri rönk-szauna is épül majd merülő medencével, pihenőtérrel. A ház földszintjén működik majd a hidroterápia, orvosi rendelők, masszázs helyiségek és a természetgyógyászat. Az emeleti medencetérhez egy szinttel feljebb hullámos élű pihenőhíd tartozik, oda lépcső és látványlift viszi majd fel a pihenni szándékozók. A medencetérben sok növény elhelyezését terveztük. Az ehhez szükséges felülvilágítók és üvegsávokat faszerkezettel készülték, a meleg déli nap elől árnyékoló nagy tetőkiállással. A külső medencébe a szomszédos ház tetőkertjéről induló csúszda vezet majd. Elértük, hogy ez a kisméretű élménymedence a lehető legtöbb attrakcióval tudja szórakoztatni a fürdőzőket.

Építész munkatársaim Nagy Sándor és Révai Balázs voltak. A tervezés során a legtöbb segítséget Hertelendyné Bozó Mária statikus kollégámtól, barátomtól kaptam, nem volt egyszerű a feladata. Az ő munkatársai Sáfár Attila és Péntes Zoltán. A vízgépészetet Nyeste Zoltán tervezte, az épületgépészetet Földes László. A medencék burkolatát Fekete Roland biztosítja, a csúszdák tervezésében Takács Judit segített.

Hayde Tibor Ervin

MEDITERRÁN KERÁMIA KFT

Budapest Árpá utca 1. • Telefon: +36 1 433-5064 • <http://www.mediterrankeramia.hu>

A Mediterrán Kerámia Kft. 2001-ben, családi vállalkozás keretében kezdte meg működését, amit a burkoló szakmában eltöltött 10 év tapasztalata és kapcsolatrendszere alapozott meg.

Célunk kiegyensúlyozott üzletmenet mellett felépíteni egy hosszú távon jól működő vállalkozást, mely minőségi termékekkel szolgálja vásárlóit. Kiemelt hangsúlyt fektetünk arra, hogy az általunk nyújtott háttérrel szolgálásokkal megkönnyítsük és segítsük vásárlóink választását. Cégünk folyamatos bővülésének és növekedésének egyik alappillére visszatérő vásárlóink reklámja, akik bizalommal ajánlanak ismerőseiknek.

Hosszú, problémamentes kapcsolataink a gyártókkal folyamatos és kiszámítható áruellátást, rendkívül kedvező beszerzési kondíciókat bizto-

sítanak számunkra. Ez a háttér garantálja a korrekt árakat, a gördülékeny kiszolgálást. A gyárakkal való jó partneri viszony eredménye, hogy elsőként értesülünk olyan akciókról, melyek révén tovább tudjuk bővíteni termékkínálatunkat és az alacsony árfekvésű termékkategóriában is versenyképesek tudunk maradni.

A kiváló termékeknek és a komplex szolgáltatásnak köszönhetően egyre több neves építésszel, építészirodával és lakberendezővel működünk együtt rendszeresen, sok új szállodához, panzióhoz és társasházhoz szállítottunk termékeket, a MOL benzinkutak új arculatát a mi anyagainkkal tervezték meg és rendezték be. Jelentős tapasztalatokkal és kiváló referenciákkal rendelkezünk a hazai barkácspiacon. A szakvásárokon fo-

lyamatosan részt veszünk, figyeljük az aktuális trendeket és keressük a lehetőségeket, hogy a legjobb beszállítókkal, szolgáltatókkal dolgozzunk együtt. Partnereink, a teljesség igénye nélkül: Duravit, Hansgrohe, Laufen, Hansa, Grohe, Viega, Glass, Zuccheti, Ravak, Franke, Hülpe, Artweger, Blanco, Nicol, Caesar, FAP, Peronda, Edilcoughi, Refin, Imola, Keope, Supergres, Keramia, Marazzi, Cinca, Klinker Sire, Alaplana Mapei.

Szívesen támogatjuk tudásunkkal, szakértelmünkkel és kiváló anyagainkkal az épített kultúra megőrző kezdeményezéseket. Fontosnak tartjuk a határon túli falvakban és városokban a magyar örökség továbbvitelét. Úgy gondoljuk, hogy mindezen törevéseink egybeesnek a Kós Károly Egyesülés által képviselt értékekkel.

ÉPÍTÉSZET-BIOLÓGIAI EGYESÜLET idej kurzusok

Június 19. – 22. A nyári napforduló Léka várának fénytemplomában és a jáki templom energiarendszerében.

Július 9. – 13. A magyar Nagyasszonyok épületes tudománya. A magyar hagyatéku belső béke konyhájának gyakorlata. A női minőség harmonizálása a Hold génuszával.

Július 26. – augusztus 3. Barangolás a Hargita nemtövében. Felcsík és Észak-Hargita tájtemploma, épített templomai és szakrális fürdői.

Október 23. – 26. A Somló és a Kissomlyó tájtemplomának életerejé és bora a két hegy zarándok ösvényein. Rügyelírek 2009. rügyfakadására.

December 31. – január 4. A szakrális geometria műveleti ereje és a Kőszegi-hegység csillagösvényei. Szilveszteri mulatság és január elseji mérleg-napi túra a bozsoki Kalapos-kövekhez. Bevezetés a szakrális geometria gyakorlatába.

Az érdeklődők a részletes program és a jelentkezési lehetőségek miatt keressék Somlósi Lajost (9516 Vönöck, Kossuth Lajos u. 118. 36 95 485 264) vagy Holecz Jánost (2030 Érd, Liliom u. 6/3. Tél/Fax: 36 23 374 829)

Miklóssy Endre

KEMÉNY BERTALAN

– egy országépítő élete, kora és cselekedetei 1928 és 2007 között –

*Kertész leszek, fát nevelek,
Kelő nappal én is kelek.
Nem törődöm a világgal,
Csak a beojtott virággal.*

József Attila

Jött be egyszer a VÁTI-ba, reggeli nyomott hangulatban, és a liftben véletlenül összeakadt a párttitkárral. Vállon veregette és barátságosan azt kérdezte tőle: „Karcsi, mikor oszlatjátok már fel a pártot?”

Laza ember voltam jómagam is. Egy új kollégám egyszer döbbenetesen kérdezte, a helyzetről csöppet sem hangfogóval nyilvánított véleményemet hallva, hogy nem félek-e. Ez nem félelem kérdése – válaszoltam. Ha netán valaki besúgja, mi történhet? Ülök két-három évet legfeljebb. Ha viszont nem mondom el, amit gondolok, az annyi, mintha egész életemet börtönben töltöttem volna. Hát nem így járok jobban?

Illet azért mégsem csináltam volna. (Pedig a tippje legalábbis részben bejött. A szimbolikus 84-es évben az a példátlan eset történt, hogy ha a párt még nem is, de a helyi KISZ-szervezet feloszlatta önmagát.)

Kell ehhez valami olyan életérzés, hogy mindenestől Isten kezében vagyunk. És ez őbenne igen magas fokon volt meg. Pedig ugyancsak zaklatott élete volt, Volt viszont egy alapélménye, ami úgy látszik, az egész életét meghatározta. Kapott egy bombaszilánkot az ostromkor – amit azonban felfogott a mellényzsebében lévő vastag Biblia. Így tűnt el belőle végképpen a félelem, és vértéződött fel azzal a magabiztossággal, hogy órá azért vigyáznak, mert feladata van a Földön.

Felvidéki, besztercebányai eredetű a családja. A dédapja Knoll Ferenc szanitéc volt Görgei hadseregében, majd körorvos Szentendrén. Nagyapja szintén orvos, az apja, Kemény Ferenc budapesti banktisztviselő, anyja pedig Fényes Klára, Fényes László rokonságából. Berci nem egyszer emlegette is bánatosan ezt a kétbalkezes jóembert. Kinek oly kevésbé dicsőséges tettei közül csupán egy epizódot említenék itt, Kórész Endrének a székely hadosztály történetéről írt könyvéből. 1918 decemberében Károlyi

Mihály kormánybiztosaként arról győzködte az Antanttal Belgrádban aláírt megállapodással kitűzött Maros menti demarkációs vonalat őrző katonákat, hogy vonuljanak vissza az Antant újabb utasításai szerint. „Jónak kell lenni fiaim, mert máskülönben rossz békét fogunk kapni.” Mire az egyik elkeseredett baka azt mondta az előljárójának: „Instállom, százados úr, nem kéne inkább ezt a pesti urat beledobni a Marosba?”

Kemény Berci 1928-ban született. Az 1944/45-ös sorsfordulót Budán élte meg. Mély benyomást tehettek rá a történetek. Amikor egyszer elénekelt nekem a *Katynsa* néven közismert orosz katonanótának a „Nincsen búza, nincsen kukorica” kezdettel magyarított változatát, azt mondta meghatottan, hogy ő csak most élte át igazán a Felszabadulást. (Az igen lendületes szöveg folytatását mellőzöm, habár az ő tetszését éppen ez nyerte el.) Kedvenc slágerévé is vált ezután, mindig úgy emlegette, mint a „KGST-indulót”.

1947-ben iratkozott be a Kertészeti Akadémiára és itt ismerkedett meg évfolyamtársával, első feleségével, Balázs Ágotával és együtt rúgták ki 1949-ben a pesti „bankárgyerek” és a hevesi „kulákivadékok”. Az akkori nagy munkaerőhiány mellett ez inkább csak kellemetlen volt, mint végzetes. Műszaki rajzolóként dolgozhattak, majd Berci 1951-ben valahogy vissza tudott kerülni az iskolába.

„Ragadt rá a balszerencse”, szokta volt kesernyésen mondani önmagáról. Megrendítő élménye volt az ostrom alatt, hogy sebesült hűgát, Katit ő vitte át a szomszédos kórházba – amit azután egy bombatalálat megsemmisített. Az ötvenes évek végétől tagja volt egy Bulányi-féle bázisközösségnek, ahol néhány apácával 20-25 példányban készítettek és sokszorosítottak egy hitbuzgalmi folyóiratot, mígnem az Éberség lecsapott rájuk és 1961-ben bíróság elé álltak. A tököli börtönben kertészkedett azután, csak a családja sorsa aggasztotta. De egy bázisközösségi tag sohasem marad egyedül, s végül a Kennedy-féle 1963-as „nagy amnesztiával” ő is szabadlábra került. Csak a csapásoknak nem lett vége, a legnagyobb az volt, midőn meghalt a felesége gyerekszülés közben. Később újra nősült, 5 gyerek és 12 unoka kísérhette végül utolsó útjára.

Az egyre vidámabb „barakkban” még szakmai munkát is találhatott, településtervező lett (BUVÁTI, PEST-TERV), s utolsó aktív évtizedét a VÁTI-ban töltötte.

Helyzetkép: rendszerbomlás és reformcsíra

Azidótájt, a hetvenes évek végétől, a VÁTI regionális tervező irodája meglehetősen sajátos helyé vált. De ehhez egy pillantást kell vetnünk az általános helyzetre.

Ekkoriban már bomlásnak indult a Kádár-rendszer. Ennek az általános háttere a nemzetgazdaság mind erősebb nehézségei, a gazdasági növekedés megállása és az államigazgatás fokozódó eróziója volt. A vezetésben mindez reformigényeket vetett fel, és különféle reformkezdemények indultak is, ám bár sohasem tudta senki, hogy „meddig lehet elmenni” egy reformfolyamatban. Sőt talán még azt sem, hogy ki-mi akadályozza a továbblépést.

Háromféle típusuk volt ezeknek reform-kezdeményeknek. Az első a gazdasági. Itt a külgazdasági kapcsolatrendszer átalakítása volt az egyik fő cél, beleértve a nyugati hitelfelvételi lehetőségek javítását, a második pedig a belső erőforrások feltárása. Részint a még ki nem aknázott természeti

kincseké (eocénprogram, bauxit, vízienergia), részint pedig az emberi erőforrásoké. Mindkettő területi kérdés lévén, a területi tervezés felértékelődött, egy ideig tőle várták a megmentő varázslatot, és mivel a varázsló kezét nem lehet megkötni, egy, a kommunista rendszerben úgyszólván példa nélkül álló alkotói szabadság következett belőle.

Ezek a reformtervek már súrolni kezdték az állami tulajdonmonopólium határait. Ilyen volt a Vállalati Tanácsok fölöttébb zavaros intézménye, amely elméletileg „csoporttulajdonná” tette a gyárat. Ma már nyilvánvaló, hogy ezt első lépcsőnek szánták a menedzser-privatizáció megteremtéséhez. Gazdaságilag nem hozott semmit, mert az

állami megbízások és a külkereskedelem rendje, valamint az immár tökéletesen elvek nélkül működő elvonási rendszer semmiféle gazdasági önállóságot nem engedett meg. Volt azután a Vállalati Gazdasági Munkaközösség, amiről Pozsgai Imre utólag azt állapította meg, hogy a célja a szolidaritás egyetlen megmaradt formájának, a munkahelyi szolidaritásnak a megszüntetése volt, ennyiben szintúgy fontos eleme a leendő menedzser-privatizációnak. Volt még

a Gazdasági Munkaközösség is, ez valami halvány leszármazottja a félbe szakított 68-as reformnak. Kétségkívül lazultak az egyéni vállalkozásokat korlátozó szabályok és intézkedések is. Ezek hatása igen lassú volt, mert az emberekkel már túl sokszor eljátszották a húzd meg-ereszd meg játékot ahhoz, hogy megbízzanak az államban. A reformtervek folyamatosan ütköztek a különféle csoportok lobbierdekeivel, egyébként ezek is egymással. Így azután majdnem semmi sem lehetett a belső erőforrások fokozódó hatékonyságú felhasználásából, abból, ami a területi tervezésnek a volta-képpeni célja lett volna. (Azt a kicsit, ami pedig mégis elindult, az államvezetés a rendszerátmenet előestéjén azzal díjazta, hogy felszámolta az új úttal próbálkozó

Országos Tervhivatal.) A közigazgatási reformtervek a tanácsrendszer működését és a választási rendszert javították volna meg, ettől is a hatékonyság javulását várták. Csak hát az érdemi reform ütközött a bolsevik hatalomgyakorlás elvével. Így azután a tanácsrendszer reformjának a tervezete asztalfiókban maradt, ez lett majd a szakmai alapja a rendszerváltáskor az önkormányzati törvénynek. Az új választási törvényből pedig az 1985-ös, visszaélésekkel, botrányokkal sűrűn tarkított választás lett, azonban a „visszahívhatóság” itt felbukkanó lehetősége lényeges szerepet játszott a pártállami rendszer 1989-es megrogyogásában.

Eleinte a társadalomszerveződési reformtervek jutottak a legmesszebb. Egyrészt a Népfront nevű sóhivatal szakmai gyűjtő és informáló rendszere, aminek ha döntésbefolyásoló lehetősége aligha volt is, a jövő csíráját látta benne akkoriban mindenki. (Ott jelenhetett meg például a „reformközgazdák” által kidolgozott Fordulat és reform című gazdaság-átalakító tervezet, amitől azt várták, hogy egy áttekintőképes politikai vezetés ennek alapján megoldhatja az ország problémáit. Ehelyett inkább a szerzőik egzisztenciális gondjait oldotta meg, mint azóta kiderült. „Felállt a csapat.”) Másrészt pedig megszületett az egyesületi törvény, ami azt jelentette, hogy az állampolgári csoportok önállóan, pártfelügyelet és állami beavatkozás nélkül szerveződhetnek. Ez volt az egyetlen lehetséges jogi forma még a 80-as évek végén is, ezért van az, hogy a rendszerváltó pártok a *párt* nevet nem használhatták – még az egyesületi törvény alapján szerveződtek meg. Egyébiránt furcsa módon a plurális politikai vezetés elvileg érvényesülhetett volna párttörvény nélkül is – ezeknek az *egyesületeknek* ugyanis joguk és módjuk lett volna *társadalmi jelölteket* állítani egy országgyűlési választáson. (Az új szisztémát, a pártalapú szerveződést és a visszahívhatóság megszüntetését az új, demokratikusnak mondott rendszer vezette be. Az eredménye társadalmi szempontból meglehetősen kétes: elolvastotta az önszerveződéseket, és a helyükre még csak nem is „pártszerveződés” került, hiszen a „pártok” hiányoznak a magyarországi települések 90 %-ából, hanem csupán egy indulat-fűtötte előítélet-rendszer, ami már a közönséges párbeszédet is szinte lehetetlenné teszi.)

Valami homályos meggondolás alapján e törvénytől is a *gazdasági hatékonyság* növekedését várták, mivelhogy az emberek aktivitásának a felkeltésére alkalmasnak látszott. Pillanatnyilag ezek a szervezetek a népművelés és a helyi kultúra-hagyományörzés körében jöttek létre leginkább, mert támaszkodhattak a kiépült és helyét kereső népművelési hálózatra. (Ennek többnyire igen lelkes aktivistái voltak, és cinikusan hozzátehetném azt is, azért ment jól a dolog, mert pénz alig volt benne, tehát nem igazán vonzotta a cápalelkületű embereket.)

Mi volt tehát a VÁTI ebben az egészben?

Mindenekelőtt az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium bázisintézete a központi tervgazdaság időszakában. Ahogy azonban ez fellazult, mind a tervezőiroda, mind a minisztérium lassanként új helyzet elé került. A minisztérium eddigi fő feladata, a lakótelepépítés a növekedő forráshiány miatt befuccsolt, ezért most lázasan kereste az új feladatot, és éppenséggel a területfejlesztésben találta meg, mivelhogy ennek más gazdája nem volt, és az

említett erőforrás-feltárás nélkülözhetetlenné tette. (1988-ban, mire a minisztérium igazából tudta volna csinálni, mert a működési rendje is kezdett már kialakulni, fel is oszlatták. Talán nem véletlenül. Hiszen amint egy angol *plannertől* hallottam egyszer: *A tervezés lényege a korrupció kiküszöbölése.*) Ekképpen a minisztérium az újszerű kezdeményezéseket legalábbis nem akadályozta.

Másrészt a VÁTI-nak is kezdenie kellett valamit önmagával a hagyományos megbízási állomány csökkenése és a bevezetett piackényszer miatt. A szellemi szabadságnak egy oly dimenziója támadt itt, amelyben nem számított más, mint az árbevétel, és ennek fejében az ember szakmailag tehetett amit jónak látott. (A területi tervezési irodáknak a rendszerváltás óta kialakult hálózatát nagyrészt a VÁTI egykori alkalmazottai szervezték meg.)

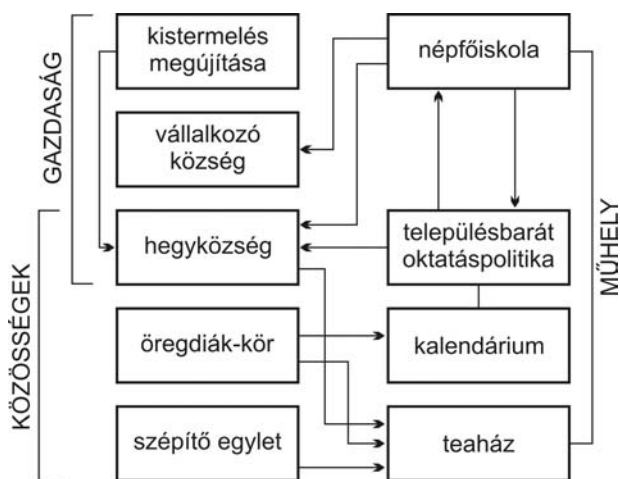
Így jöhetett létre a regionális tervezőirodában az, amit *VÁTI-Műhelynek* mondtunk, és amihez kellett persze egy sor olyan lökött ember is, akik valóban gondolkodni kezdtek a helyzeten és a lehetőségeken, és a gondolataikat reggeli kávézás közben meg is osztották egymással. Kemény Berci ezeknek az egyik kiemelkedő alakja lett.

Ein Gespräch sind wir, beszélgetés vagyunk, mondja a nagy német költő Hölderlin, és ez Kemény Bercire kiváltképpen érvényes megállapítás. Kimondottan „beszélgető” alkat volt, és a muníciót ehhez bőségesen szolgáltatott hányatott életének eseményei, szakmai tapasztalatai, áttekinthető képessége és olvasottsága. Kétségtelenül nem nagyon illett bele a korszak tervezési rendszerébe, mivelhogy kevéssé érdekelte őt a formalizált tartalom, hanem inkább a problémák gyökerét kívánta kibogozni, esetenként a várható ráfordításokat messze meghaladó mértékben, a határidőket pedig menetrend-szerűen lekéste. Mindezeket a hivatali „fegyelmetlenségeket” mégis elnézték neki, mivel mindig szolgáltatott valami lényegbevágó, és a probléma-megoldást érdemben segítő szellemi muníciót.

A VÁTI-ban akkor érkezett el az ő ideje, midőn a résztvevője lett a *Somogy megyei mintaterv* című munkának, amivel az ÉVM, mint említettem, „helyet” keresett magának. A mintatervnek az egyik eleme az volt, hogy vizsgáljuk meg, melyek az *életképtelen falvak*, azzal a leplezetlen céllal, hogy megszüntethetők legyenek. Ekkor már folyt a Népművelési Intézetben az a program, hogy a népművelő hálózaton keresztül próbálják a falvak életét dinamizálni, egy sor kiválasztott mintafalut patronáltak, és ezek között volt a Somogy megyei Siómaros is, azidőtájt Balatonszabadinak valamiféle egyéb lakóterülete, azonban a csodálatos Pápai Lajos bácsinak, az egykori parasztgazdának, nyugdíjas TSZ-elnöknek és a Kossuth-kör elnö-

kének a vezetésével mégis erős volt itt a társadalmi aktivitás. (A világon először itt állítottak szobrot Kossuthnak, még az 1894-es halálának évében.) Az Intézet ezért velük együttműködve faluház építésébe fogott (Makovecz Imre készítette a tervet egy régi csűr átalakításával), Berci megtudta, beballagott az akkor Beke Pál által vezetett Intézetbe és együttműködést ajánlott fel. A későbbi években rendszeresen látogattuk is a kis falut, elsősorban a március 15-i, megragadó ünnepségeken, több alkalommal is felkérve a reformkorból valahogy itt maradt Szabad György történész-akadémikusunkat ünnepi beszéd tartására.

Berci a maga kapcsolatépítő képességével azután más Somogy megyei ügyekben is részt vett, mint szervező-animátor. Segítette a Novák Józsi bácsi által szervezett pogányszentpéteri művelődési egyesületet. Jelentős, többéves közös munka folyt Tabon, az elsorvasztásra ítélt Balaton menti háttér-területen. Ő és Köles Sándor, akit azidőtájt a Népművelési Intézet a faluházak szervezésével és a helyi népművelés fellendítésével bízott meg, többéves mintaprogram keretében kísérelték meg a falu helyzetének a megjavítását, az ott élők kezdeményező készségének a megerősítésével. A munka szociológiai áttekintéssel kezdődött, (ebben lényeges szerepe volt egy egyórás dokumentumfilmnek, amelyben különféle szereplők értékelték a helyzetet és annak okait). Ezután szervező szerepet játszottak az ITDK (Interdiszciplináris Tudományos Diákkör) nyári táborának a munkájában, A résztvevők itt – egyebek mellett – egy kis kilátót is építettek, valamint Fekete István kulturális, Siklaky István gazdaságszervező, Kelen László közigazgatási szemináriumait hallgatták. A tanulságok alapján településfejlesztési fórumot szerveztek, agrárfüzetek kiadását, öregdiákok baráti körét, városszépítő egyesületet, kaszinót, kalendáriumot kezdeményeztek. Kidolgozták a falumegújítás programszerkezetét az alábbi séma szerint. (A helyi cselekvés, JAK füzetek, 1988)

Nyilvánvalóvá vált tehát a számukra néhány dolog.

- Szükség van a helyi közösség számára egy olyan autonómiára, amelyben a saját dolgaikat hatékonyan intézhetik.
- Szükség van ehhez az itt élők gazdasági autonómiájának valamelyes fokára.
- Szükség van a helyi közösségek megszerveződésére.
- Szükség van mindehhez valamilyen külső támaszra, animációra, szellemi segítségnyújtásra is.
- Szükség van a problémakezelést felvállaló intézményesítésre is. Ennek lett az egyik láncszeme a falugondnok, és egyúttal ez vált a legsikeresebb, máig hatékonyan működő reformlépéssé.

Falugondnokság

Berci a Somogy megyei terv készítése során a szokása szerint helyzet-áttekintő tanulmányokat is végzett. Az egyik tapasztalata az volt, hogy a falvak bejárásakor néhány igen előregedett hajdani „kuriális” faluban ráakadt olyan öregekre, akik önként segítettek különféle ügyekben, favágástól a gyógyszerári recept kiváltásáig a rászoruló szomszédoknak. Ezek úgy tűnik, kommunikatív emberek voltak, neki tehát személyesen is jó partnerei, és az is látszott, hogy kapcsolatépítők is.

A másik tapasztalata a szakirodalomból származott. Beluszky Pál geográfus-kutató, aki akkoriban az igencsak elenyészelt abaúji Cserehát problémáival foglalkozott, felvetett egy javaslatot a megoldásra. (*Krasznokvajda*. Földrajztudományi Értesítő 1977/3-4. sz.) „A szegényedő alapellátás pótlására ’falugondnokok’ alkalmazása, aki több funkciót látna el, esetleg bizományosként (bolt, postaki-rendeltség, mozgó szolgáltatás stb.)”

Azidőtájt bukkant fel a vidékpolitikában az a szlogen, hogy „fokozni a kistelepülések népességmegtartó erejét”, furcsa ellentétben a ténylegesen érvényesülő folyamattal, az intézmények megszüntetésével. „Úgy tűnik – írta erről Berci – hogy e jelszó csak a tanácsalanságból fakadó koncepciótlanságot és az ösztársadalmi elbizonytalanodás tényét álcázza, azt, hogy a mai napig nélkülözünk egy olyan organikus településfejlesztési politikát, amely a kistelepüléseket képes lenne átvezetni korszerű jövőjükbe, amely a szükségszerű átfunkcionálásuk feltételrendszerét kicövekelné.”

A dolgot tehát a talpára kell állítani. Nem az a kérdés, hogy melyek az életképtelen falvak, hanem az, hogy mitől életképtelenek, vagyis mit kellene kezdeni velük. A diagnózis kétféle problémakört tárt fel. Az egyik az itt élők alacsony érdekérvényesítő képessége, ami szorosan össze-

függ az autonómia hiányával, vagyis azzal, hogy fölöttük nélkülük dőlnek el az érdemi ügyek. Pedig minél kisebb egy település, annál fontosabb a számára az önrendelkezés, hiszen a problémakörük rendkívül egyedi, tehát hatékonyan nem oldható meg egy másutt fekvő központból.

A másik problémakör pedig az intézményi racionalizáció. Kétségtelen, hogy az alapintézményeknek van egy olyan alsó határa, amelyen alul önállóan nem hatékony fenntartani. Viszont az ott élő emberek ellátási igényei változatlanul fennállnak, ebből ered a téveszme, hogy fel kell számolni a lakóhelyüket, és optimális méretű központba kell telepíteni őket. „A körzetesítés logikája megtámadhatatlan, amíg elfogadjuk azt, hogy egy ember csak egyfélélt csinálhat.” A postás nem lehet kereskedő, a tanácselnök népművelő, a tanító taxis stb. – no de miért ne? Ezt oldhatná meg az a rendszer, amit Beluszky nyomán *falugondnoknak* nevezett el. Ez az ember lenne képes arra, hogy a funkciókat ne széttagoltan, hanem az ott élők igényei szerint integráltan biztosíthassa, mit afféle *egyszemélyes községgazdálkodási-szociálpolitikai intézmény*.

Ki is fejtette egy tanulmányban e kérdéskör négy lényeges összetevőjét. (A falugondnok. Gondolatok az aprófalvak üzemeltetéséről és társadalmuk rehabilitációjáról. 1983. április, MTA Szociológiai Kutató Intézet)

1. Külső kapcsolatrendszer, amelynek a legfontosabb technikai előfeltétele egy mikrobusz.
2. Áruk és szolgáltatások közvetítése. (vegyesbolt, felvásárlás, kistételű eladás, bizományi áruátvétel, szervizkapcsolat stb.)
3. Egyéb kulturális-szervező munka (könyvadásítás, közvetítés a főállású népművelőhöz, rendezvény vagy kirándulás-szervezés, fizetővendéglátás-szervezés stb.)
4. Emberi kapcsolatépítés. (Személyes problémák empátiás feldolgozása, tanácsadás-jogsegély, reciprocitás megteremtése stb.)

A tanulmány egyik összefoglaló-áttekintő táblázatát eredetiben közlöm itt.

A közvetlen ellátáson túl a falugondnok afféle „kovász” lehet, a *belső energiákból fakadó öntevékenység* serkentésével. Láthatólag ez a felvetése megegyezik az akkori reformcélkitűzésekkel. (Nekem viszont eszembe jut erről az egykori büntetőbírósi szereplése. *Mustármag* címmel szerkesztették ama emlékezetes hitbuzgalmi kis számizdatot, Jézus bibliai példázatára célozva, mely szerint a kis mustármagból milyen hatalmas fa nő ki. Ebből ugyan nem nőtt, mert idejekorán lecsaptak rá, meggátolva ezáltal, hogy e félelmetes vállalkozás megdöntse a kommunizmust építő Szovjetunió világhatalmát. A fő tárgyaláson aztán a bírónő

A házastársi falugondnokság lehetséges főbb változatai és együttműködési, kapcsolati rendszerük

változat	A falugondnok funkciója	A falugondnok házastársának funkciója
A	Mikrobusz üzemeltetés Vegyesbolt Szociálpolitika Együttműködés a Tanács, HNF Bizottság, Pósta, a körzeti orvos, népművelő. Esetleg a 2 és 3 típusú társadalmi falugondnokság jöhet szóba.	
B	Mikrobusz üzemeltetés Vegyesbolt Együttműködés mint az "A" változat esetében, ezzel a különbséggel, hogy még hozzájön az általános iskola. Társadalmi falugondnokság 1 és 2 sz. típusa lehetséges és szükséges.	Szociálpolitika Óvoda-alsótagozatos iskola
C	Mikrobusz üzemeltetés Vegyesbolt Együttműködés mint az "A" változatban. Társadalmi falugondnokság 1 és 3 típusa.	Szociálpolitika
D	Mikrobusz üzemeltetés Szociálpolitika Együttműködés a "B" változat szerint, valamint a Vegyesbolt vezetőjével és a felvásárlóval. Társadalmi falugondnokság 1 sz. típusa. És a 2, illetve a 3. sz. típus a házastárs funkciójának függvényében /azt kiegészítve/.	Szociálpolitika és/vagy óvoda-iskola
E	Mikrobusz üzemeltetés Szociálpolitika Együttműködés mint a "B" változatban. Társadalmi falugondnokság 1, 2, 3. típusa mind lehetséges és szükséges.	Vegyesbolt üzemeltetés Házi kifőzés

Megjegyzés: Bár nyilvánvaló, hogy az "A" változat a falugondnoki intézmény elemei, alap típusa, és egyértelműen a legkisebb települések számára alkalmas, a további változatok /B-E/ nem az ellátandó települések népességének növekvő sorrendjében értelmezendők. A változatokat a házaspár képességei és a település szociális státusa, igényei határozzák meg.

szórakozottan lapozta az aktákat és azt kérdezte tőle, jelentős közönségikert aratva: „Szóval maguk csinálták azt a kovászos uborkát?” Mustár vagy uborka, elvégre is nem oly nagy különbség..)

Elrepült tehát a nagy kő, és ama ritka eset következett be, hogy talált is. Még 1989-ben Szabó Zoltán, Borsod-Abaúj-Zemplén megye akkori tanácselnöke, magáévá tette az elgondolást, és kísérleti jelleggel néhány aprófaluban a saját hatáskörében bevezette. Aztán, már az új kormány idején Szanyi Éva, a Népióléti Minisztérium főosztályvezetője is felkarolta az elgondolást, hatásköre is volt a bevezetéséhez, és így indult el az útjára, először miniszteri, majd kormányrendelettel. A fenntartását ma már az éves költségvetési törvény állandó költséghelye biztosítja.

Sikerült meghonosítani itt egy olyan szisztémát, ami példa nélküli a mai magyar gyakorlatban. A falugondnokságot pályázat útján lehet elnyerni, ámde ezeket a közvetlen demokrácia elvén egy falugyűlés bírálja el, titkos szavazással. (A dolgot technikailag az teszi lehetővé, hogy csak a 600 fő alatti kisfalvak vehetnek részt a központilag finanszírozott programban.) Amelynek a határozatát a

választott képviselőtestület habár elvileg felülbíráhatja, de ez nem túlságosan gyakori, sőt a tapasztalat szerint nem is szerencsés dolog, az így kinevezett falugondnokok többnyire hamar becsődölnek, és a testület is előbb-utóbb megissza a levét. Maga az illetékes minisztérium ajánlást is fogalmazott meg ezzel a lebonyolítással kapcsolatban. (Útmutató a falugondnoki hálózat szervezéséhez.)

A falugondnokok nagy száma és szétszórtsága-elszigeteltsége miatt kezdettől gondoskodni kellett a kapcsolattartásról. 1993 óta ezért önálló jogi személyiségű egyesületeket szerveztek megyei alapon, változatos, érdekvédő, kulturális, oktatási alapcélokkal. A finanszírozásuk tagdíjakból, adományokból, pályázatokból, szolgáltatásból származó bevételekből történik. Hírlevelet, éves kalendáriumot, információszolgáltatást, találkozókat és konferenciákat, szakmai tanulmányutakat és folyamatos szakmai továbbképzést biztosítanak mindebből, az utóbbi egyébiránt előírt kötelezettsége is a falugondnokságok rendjének.

2000-ben ezek az egyesületek létrehozták a *Falugondnoki Szövetséget*, 11 tagszervezettel. Az egyesületek koordinátorai a szövetség döntéshozói, elnökül Kemény Bercit választották meg. 1997-2002 között székházat építettek a Falufejlesztési Társaság – a Szövetség egyik tagegyesülete – szervezésében, pályázati pénzekből. (Vértesacska, Kossuth u. 1.). Ez lett a rendszeres képzési központ (és Magyarországon úgyszólván megszokott módon, a vizályok epicentruma is, mint komoly értékkel rendelkező ingatlan.)

A képzés eleinte 40, majd folyamatosan növekedvén mára 260 órás kurzusokból áll, amelyeknek a kétharmada elméleti munka a központban, egyharmada terepgyakorlat valamelyik kijelölt helyszínen. A képzési programot maga Kemény Berci állította össze. Évekig a szakminisztérium fedezte ennek a költségeit, 1998 óta pedig maguk az érintett községi önkormányzatok.

Csatlakozott aztán ehhez a rendszerhez, a magyar településhálózat sajátosságainak megfelelően a hasonló működésű tanyagondnokság is. (A 70 és 400 fő közti népességszámú külterületek ellátásának a javítására.) Így alakult ki ez a több mint 900 falut ellátó rendszer. Az Európai Unió is példászerűnek találja, és sikerült a határon túl, Erdélyben is szervezni ilyet.

A dologban jól megmutatkozik az alapprobléma, amit Tönnies nyomán a *Gemeinschaft* és a *Gesellschaft*, a *közösség* és a *társaság* közötti különbségnek mondhatunk. Berci maga a közvetlen emberi kapcsolatoknak volt a fanatikus hirdetője, csakhogy ennek határt szab egyrészt a személyes megismerhetőség létszám-korlátja, másrészt a kötelezően, munkakörszerűen ellátandó feladatok jellege.

A gazdasági alapokról

Jól tudta azt is, hogy egy mégoly jól működő intézményi ellátás is kevés a falvak fellendítéséhez gazdasági alapok nélkül. Itt többféle elgondolása is volt. Az egyik a hajdani *Kert-Magyarország* eszméjéhez kapcsolódott. A falvakban élők, felújítva hagyományait, kihasználva tájtermelési adottságaikat speciális, munkaignyes de a piacon jól értékesíthető termékeket állíthatnak elő. Idevágó gondolatait a *Málna-tantárgy a borsosberényi településbarát iskolában* című tanulmányában fejtette ki, illetve kezdett hozzá a realizáláshoz a 80-as évek végén. Ezt a Dunakanyarban általánosságban elterjedt tevékenységet, amivel ebben a községben különösen sokan foglalkoztak, korszerű alapokra helyezni, széltében elterjeszteni, mások számára mintául szolgáló programként kidolgozni kívánta. A kerete ennek egy helyi népfőiskola, (azidőtájt ismerkedett meg személyesen az öreg Újszászy Kálmánnal, a népfőiskolai mozgalom 30-as évekbeli megindítójával), amely egyrészt a kistelepülés iskoláját is integrálná a község életébe, másrészt pedig döntő szerepe lehetne a közösségépítésben is. Kézikönyvet kívánt szerkeszteni, amely a növénytani alapoktól és a termelés technológiai feltételektől kezdve az értékesítés megszervezésig tartalmaz minden szükségességet. Tartalmaz általános országos agrár-kisgazdasági ismereteket is, amelyek lehetővé teszik, hogy más tájakon, más agrárkultúrák is hasonlóképpen szerveződhessenek.

A másik ötlete még rafináltabb. Azidőtájt, a 80-as évek vége felé, általánossá vált az országban a nagytáblás gabonatermelés, és mivel a hátrányos adottságú területek (közgazdaságilag egyébként abszurd) kompenzációs támogatását forráshiány miatt lassanként felszámolták, már közel 1 millió hektárnyi, nagytáblás gabonatermelésre alkalmatlan terület maradt ki a művelésből. Ezekről úgy gondolta, hogy kisgazdaságok számára tartós bérletbe lehetne adni. Családi munkaerőre és kigépesítésre alapozott üzemek alakulnának ki, együttműködve egymással és a nagyüzemmel. Vállalkozó fiatal népesség kezdhetne hozzá, az ország egész területéről toborozva. Ily módon kialakulna egy agrárgazdálkodó réteg, amit a maga furfangos stílusában „szocialista farmernek” nevezett, hogy ehetővé tegye az Ideológia számára.

Területi tervezőként elég jól ismertük az országot és a vidék helyzetét, és abban az időben rendkívül derűlátóak is voltunk. Láttuk ugyanis egyrészt azokat a fokozódó problémákat, amelyek hamarosan maguk alá temetik majd a parancsuralmon alapuló gazdaságot, és láttuk azokat az energiákat is, amelyek a 80-as években lassan

erőre kapó „előpolgárosodás” hívott életre. Úgy tűnt, hogy a kétségbevonhatatlanul meglévő problémákat, amelyek gazdasági fő oka egy perspektívátlan investíciós politika volt, a fejlődés aránylag könnyen ki tudja majd küszöbölni. Akkori gondolkodásunkat jellemzi a MUT 1991-es konferenciáján elhangzott felszólalásom, amelyben a jövőre irányuló helyzetfeltárásnak egy meghatározónak tekintett szempontjáról beszéltem. A dolog lényege – mint látható – az értékrend megváltozása, ami a vizsgálat számára új kutatási célokat és módszertani megközelítést tesz szükségessé.

Nem akarok itt ebbe részletesen belemenni, mert túlságosan messze vezetne. Ami történt, az a hazai helyzet semmibe vételéből, vagyis a lehetséges jövő pilléreinek lerombolásából következett. Ezek helyébe egy elméletileg is önellentmondó, inkonzisztens modell erőltetett adaptációja következett, amelyben a piacgazdaság, a jogállam, a demokrácia, a társadalmi összetartozás kialakított mechanizmusai ütközésbe kerülve egymást jórészt ki is oltották.

(Sokat beszéltek például az elmúlt rendszerben a „magyar agrárcsodáról”, aminek az volt a lényege, hogy egyetlen kommunista ország voltunk, ahol nem tették tönkre a mezőgazdaságot. Az „új agrárcsodának” ez sikerült, és most immár úton vagyunk, hogy ismét a klasszikus „hárommillió koldus” országává váljunk.)

Helyzetünk megismerése

Berci természetesen jól ismerte a 30-as évek falukutató mozgalmanak az irodalmi szociográfiáit, Illyés Gyula, Féja Géza, Kovács Imre, Szabó Zoltán klasszikussá érett tanulmányait, de bizonyos fokig elégedetlen volt velük. Ezek a parasztforradalmat mintegy „pótló” és a maguk nemében nagyszerű írások ugyanis a szélsőségeket ismertették és nem foglalkoztak a magyar parasztság gerincét adó középparaszti réteggel. (Igaz, mire az akkor is mostoha helyzetű kutatás elért volna az általános felmérésig, a háború mindent maga alá temetett.) Berci mindenesetre ezt a felmérést, mai helyzetünk megismerését nélkülözhetetlennek tartotta, nagyon sokszor emlegette és amit az igen szerény körülmények közt megtehetett, azt meg is tette.

A lebonyolítás alapformáját készen kapta a múltból : a *Soli Deo Gloria* 1935-ös kemsei és a *Szegedi Fiatalok* 1937-es dudari kutatásainak a nyári népfőiskolai táboraiban. Módszertanilag lényeges hozzájárulás volt mindehhez Andrásfalvy Bertalan kulturális arculatot vizsgáló akciókutatási programja is. Gusti híres, de túlságosan is az adatszerűségekre támaszkodó módszertana helyett fontosabbnak tartották a közvetlen emberi kapcsolatokat, ame-

lyek nyomán az összkép nem annyira „számokból”, mint inkább „véleményekből” alakítható ki. (A tabi videofelvétel mintegy alaptípusa lett ennek a dokumentációs formának. Ez a módszer egyebek között a folyamatos visszacsatolást is lehetővé tette.)

1990-ben kezdődött el ez a szervezett munka. A Magyar Művelődési Intézetből Nagy Júlia, a Falufejlesztési Társaságból pedig ő szervezték ezeket a tábortokat, egyetemi hallgatók részére. A helyi társadalom felépítésének, működésének, problémáinak a megismerése ezek számára a hivatalos tanulmányaikat kiegészítő, az iskolai szakmai elméletet a komplex valósággal szembesítő hasznos időtöltés volt, a helyi társadalom pedig muníciót kaphatott a számára szükséges és lehetséges tennivalókról. Az egyetemisták részint hazaiak, részint határon túliak voltak, Felvidékről Erdélyből, Kárpátaljáról. Az eredményeket a Falufejlesztési Füzetekben kívánták publikálni – de anyagiak híján csupán egyetlen számig jutottak benne.

1990-ben Bercelen debütált tehát a program, azután következett Besence, Gilvánfa, a nagyszerű Derdák Tibornak, a Gandhi Gimnázium későbbi megalapítójának a közreműködésével. Azután Gávavencsellő környéke, a Jósfa patak *Galyaságnak* nevezett vidéke, és Erdélyben az Aranyos mente Torockó környékén. Ez már német részvétellel, a stuttgarti egyetem közreműködésével történt, komplex szakmai szempontokkal (építészet, néprajz, szociográfia, településtervezés) és végrehajtandó programpontokkal, mint a Jósika-kastély népfőiskolává alakítása, vagy az állattenyésztés helyi ismereteinek az újra honosítása.

Aztán 1994 és ennek a munkának a vége következett.

Persze Berci nem az az ember, aki egykönnyen feladja. Most a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetséggel kezdett közös vállalkozást egy kistájnak, az Ipoly mentének a megismerésére. 2000 és 2005 között évente voltak itt egy-két hetes falukutató tábortok, az akkor már fellazulóban lévő határnak mindkét oldalán. A szokásos „vegyes összetételű” egyetemista tábort most már kiegészítették a Budapesti Corvinus Egyetem településmérnök-szakos hallgatói is. Elvetődött aztán a program Kárpátaljára is (Tiszapéterfalva, Ungvár), mígnem 2005 és az új forráshiány ennek is véget vetett.

Az új történetet pedig, ha lesz ilyen egyáltalán, már Kemény Berci nélkül kell megírunk.

Emberi közösségek

Berci 1988-ban ment nyugdíjba, osztatlan tisztelettől övezve, amit az is mutat, hogy a VÁTI regionális irodája emlékkönyvet adott ki róla. Érdemes itt felidézni a tartalmát, a

szerte ágazó kapcsolatainak és témaköreinek a szemléltetésére, meg azért is, mert azt hiszem elég jó betekintést nyújt a társadalom-szerveződésnek és a tervezési szakmának a húsz évvel ezelőtti igen innovatív közgondolkodásába.

Várnai Gábor: *Kovácsosuborka Kemény Bercinek*. Turcsány Péter: *A Dunakanyar hídján*. Schneller István: *Eckhardt mester 71. prédikációja*. Szesztay András: *Nem vagytok jövevények immár*. Beszprémy Katalin: *Nem hivatalosan*. Koszorú Lajos: *Hagyományos környezeti kultúrák*. Dékány Tibor: *Rém kép-regény*. Köles Sándor: *Spontaneitás és mozgalom*. Brunda Gusztáv: *Az egyesületek, mint a nyilvánosság csirái*. Szaló Péter: *A természeti erőforrás-gazdálkodás területi történeti vonatkozásai*. Éger György: *A Drávaszög demográfiai és nemzetiségi viszonyai*. Fleischer Tamás: *Kistélepülések térben és időben*. Juhász Pál: *A településfejlesztési koncepció és a faluosztályok elmélete*. Miklóssy Endre: *Fejlesztés terhe mellett*. Benyó Bertalan: *Az írástudó felelőssége*. Schneller István: *Beszélgetés a regionális tervezés jövőjéről*. Szirmai Viktória: *A várostervezés és a jövőkép*. Síklaky István: *Liska Tibor tézisei és a vállalkozó szocializmus*. Sallai Anna: *A területi energiaellátás tervezésének mérlege*. Andrásfalvy Bertalan: *Néphagyomány és önkormányzat*. Szerdahelyi Edit: *Magyar társadalmi változások, szociális trauma, pszichoanalízis*. Schuhmann Péter: *A maradandó idő nyomában*. Pápai Lajos: *Mivé lettél*.

(A megegyező értékrend mellett látható a szakmai sokféleség is, az élet számos területén megvalósítandó reformötletek alapjaképpen. Bizony, sokat kellett a politikának fáradoznia, amíg mindezt szétverhette.)

A „nyugdíj” mindazonáltal, mint az eddigiekből is láthattuk, képletesen értendő. Ki sem fújta magát, máris megteremtette munkálkodásának a következő keretét. Köles Sándorral megalapították 1989-ben a Falufejlesztési Társaságot. A gondolkodásmódjuk tehát hasonlít Széchenyi Istvánéra, akinek a Tudományos Akadémia mellett a legfontosabb kezdő lépése a „kaszinók” szervezése volt.

A dolog szorosan összefügg társadalomszemléletével, amit mindenekelőtt meg kell tehát ismernünk. A kommunista hatalmi berendezkedésnek az volt a lényege, hogy szétzúzni igyekezett minden emberi szerveződést, hogy kizárólag ő szervezhessen ilyet a hatalmi struktúra hadsereg-organizáló elvén. Meglehetősen eredményeket is ért el, legalábbis a rombolást illetően. Viszont világos, hogy az új társadalom nem lesz lehetséges efféle szerveződések nélkül. Berci, a nagy építő ezért komoly elméleti alapozó kutatómunkát is végzett a szerveződések tárgykörében.

Az emberi társadalom voltaképpen közösségek rendszere. *Organikus* az a közösség, amibe beleszületünk, min-

denekelőtt a család, illetőleg annak a rokonsági vagy más alapokon kiterjesztett formái, mint például a „komaság”. A hagyományos falusi kultúra több efféle formát is ismert, ezek integrálódtak a faluközösségekben. Van itt egy, úgy látszik az emberi természetből adódó méretkorlát, „a társulás elemi egysége”. Ez mintegy 20-30 családig, vagy másképpen nézve 150-200 emberig terjedhet. Körülbelül ennyi név szokott ma is szerepelni egy embernek a személyes telefonregiszterében, ez a személyesen tartható kapcsolatoknak a felső határa.

A közösség egyedüli célja a pusztta megmaradás. Freund Tamásra hivatkozva fejtette ki egyszer a dolog evolúciós alapját a vérszívó denevér-populáció példáján. Ezek a sikeres zsákmányukból kölcsönösen táplálni szokták azokat, akik pillanatnyilag sikertelenek, és ha valamelyik „önző” módon ki akarna ebből maradni, az hamarosan elpusztulna. Viszont egy ilyen populáció 30-40 egyednél nagyobb nem lehet, mert akkor már nem ismerik egymást. Hasonló logika működik az emberi természetes közösségek közt is. A bázisközösségeknek, amelyek alapvetően nem a rokonságból, hanem a vallási összetartozásból nőttek ki, ugyanez a társadalmi jelentősége, és szintén vonatkoznak rájuk a méretkorlátok.

Mi van viszont az ennél nagyobb emberi közösségekkel? Azokat már szervezni kell. Igen sokat búvárokodott e szerveződések történelmi formái körül. Így fedezte fel Csörtán Márton munkásságából a „tizedesi” intézményt, Mint „a közvetlen emberi segítségadás keretét”. Ez a régi székely társadalomban volt a faluközösségnek egy lakóhely szerinti sajátos szervezési formája, és még a 20. században is felújult, mert a második bécsi döntés utáni szervezetlen állapotban több helyen is alkalmazni kezdték az erdélyiek. Ilyen a sienai *contradák* sokszáz éve működő szervezeti rendje is, amit szintén ő búvárolt elő Türi Zsuzsa közleményének az alapján, és ami a térhasználatot is alapvetően szabályozza.

Nem fogadható el a szociológia szokásos definíciója, amely szerint a közösség *mi*-tudatát a közös érdek, cél és értékrend határozza meg, mert ez egy rablóbandára is érvényes. Széchenyi István így fogalmazott: „Minden olyas szövetkezés, s egyesület, mely homályban marad, s melynek célja titok, jobbára bűnös, s így az egészre nézve káros következtetésű. Ily alattomos társaságokban sokszor eleinte a cél szép, időjárással pedig köpönyeggé válik, mely a bűnt s a rosszat fedi.” (*Hitel*, 174.o)

Berci másik lényeges észrevétele az, hogy a közösség kizárja a céltársulásokat. Természetesen ilyenekre is szükség van, mert a társadalmat ezek strukturálják áttekinthe-

tővé és működőképessé, de ezeket nem közösségnek, hanem társaságnak kell neveznünk, Tönnies megkülönböztetésével. Az egyesületek a társadalomszervezésnek az utóbbi típusába tartoznak.

Különös figyelmet fordított a kommunizmus előtti magyar társadalom egyesületi életére. Nem pusztán történelmi érdeklődésből, hanem azért, mert úgy vélte, a nemzet újjáépítésében efféle szerveződési formáknak döntő szerepük van. A hazai polgári társadalom reformkori megerősödése hívta elő ezeket az igényeket, a szerveződési minta ekkor már nem a francia szalon, hanem az angol klub volt, példaadó jelentősége lett a Széchenyi István által alapított Nemzeti Casinónak. A 19. század azután az egyesülési jog körébe utalta a részvénytársaságokat, szövetkezeteket, szakszervezeteket is, ezek később külön szabályozás alá estek.

Az egyesületek általában „asztaltársaságból” keletkeztek, egy ilyen 10-15 fő körüli társaságnak mindig van ugyan néhány hangadója, de külön vezetősége nincsen. Azonos érdekek, közös múlt kötik össze őket, de ez azután eljuthat a közös cselekvésig is. (A hajdani „Deák-párt” például egy efféle asztaltársaságból nőtt ki az ország jövőjét meghatározó csoporttá.)

Magyarország a háború előtti korszakban köztudottan az „egyesületek paradicsoma” volt. Berci ekképpen ismertette Dobrovits Sándornak a *Budapest egyesületei* című írását. (Statisztikai közlemények, 1937/3. sz.)

1878-ban 265 egyesület volt a fővárosban (1300 főre jutott egy), 1932-ben pedig 2236 (450 főre jutott egy), és a teljes taglétszámuk 1,4 millió fő volt. (Több, mint egész Budapestnek az akkori lakossága, a többszörös tagság miatt.) Statisztikusi alapossággal az alábbi típusokba lettek besorolva: *hazafias, vallásos, bajtársi, kulturális, művészeti-irodalmi, tudományos, sport, jótékony, önszegélyező, társaskör, érdekképviselő*. A legtöbb, és a legnagyobb létszámú a sportegyesület. Volt néhány egészen furcsa csodabogár is: *Amatőr mágusok, Szellemi búvárok pesti egylete, Tabáni hajósok temetkezési egylete, Páneurópai Únió* (mint budapesti egyesület...). A munkájukkal kiemelkedő közszerepet töltöttek be a városépítő egyesületek: *Budai hegyvidék barátai, Rózsadomb és vidéke, Zugligeti városépítő kör*. Ez utóbbi például a saját költségén megtervezte az oda

vezető villamost, sőt ingyenes telket is felajánlott a végállomás számára. Ilyen az, midőn a polgárok a várost a magukénak érzik...

Az állam persze túlzottan akkor se szerette az efféléket. Főleg az áttekinthetetlenségük miatt, amit a közigazgatás mindig is hajlamos a káosz szinonímájának tekinteni. Folyamatosan iparkodott azon is, hogy a saját céljaira használja fel ezeket a társadalmi szerveződések. (Jóval kisebb sikereket ért el ebben, mint manapság, amiben nyilván része volt annak is,

hogy ezek az egyesületek anyagilag függetlenek voltak. Lehetek, hiszen az együttműködő polgárok többsége akkoriban jobban volt eleresztve anyagilag.)

Az egyesületi élet faluhelyen is megvolt, de másképp strukturálódott. „Ahány egyesület alakul, valamennyinek a tisztikara ugyanabból a néhány tehe-

tősebb és műveltebb gazdából, kisiparosból alakul meg. A különbség csak az, hogy mindegyik helyen más az elnök” – idézi Weis István megállapítását (*A magyar falu*, 1931). Ezek általában gazdakörök, olvasókörök, nagyobb helyeken iparoskörök. A jelentőségük meglehetősen nagy, mert a növekedő állami beavatkozások ellenőrizni tudják a közigazgatási autonómiákat, de a társadalmi szerveződések nem.

Bibó István ezeket a szerveződések éppen ezért önértéknek tekintette, még akkor is, ha látható működési eredményt nem tudtak felmutatni. Hát még ha tudtak! Dr. Kiss István tanúsága szerint például a Független Kisgazdapárt megszervezésének az ötlete 1928-ban egy mezőberényi gazdakörben született meg. A Wesselényi Reformklubnak pedig már olyan programpontjai voltak, mint a nagybirtok átalakítása kisbirtokká, tudatos telepítési politikával, pénzügyi és kultúrpolitikai intézkedések a parasztpolgárosítás támogatására, *középeurópai testvérnemzetek* koncepciója... 1930-ban fel is oszlatták – viszont belőle indultak el olyan mozgalmak, mint a falukutatás, a Magyar Front, a szárszói konferenciák. Egy olyan történelmi pillanatban, amelyben Pethő Sándor 1930. május 5-i megállapításával „a magyar parlamentarizmus nem tölti be történelmi hivatását”, és amelyhez hasonlóan tekintette Berci a nyolcvanas éveket is, ez a társadalomszerveződés az ország jövőjét meghatározó fontosságú lehet.

Efféle tanulmányai alapján vélte úgy tehát, hogy a jövő döntő mértékben függ az egyesületi élet újjászerveződésétől. „Az egyesületi szellem talpárkát kell megásni” – idézte Széchenyi István programját a *Világ*-ból. És nem csupán elméleti ember lévén, ebben a maga számára kitűzött feladatot is felismerte.

A Falufejlesztési Társaság

Visszatérve tehát a Falufejlesztési Társaságra, ez alapján véve asztaltársaságként szerveződött, és lényegében meg is maradt annak. Kemény Berci, mint láttuk, a személyes kapcsolatokat mindig jóval többre becsülte az intézményiekénél, utóbbiakat hajlamos volt szükséges rossznak tekinteni. De mivel be kellett látnia, hogy a végrehajtandó feladatokhoz intézményi keret mégis nélkülözhetetlen, beletörődött az egyesületként való bejegyzésbe. Ehhez kellett a törvény szerint a 10 „alapító tag”, akik aztán afféle törzsgárda szerepet is betöltöttünk itt. Jóféle asztaltársasághoz illőn, külön székháza vagy irodája mint gyülekezési hely nem is volt soha, hanem egy-egy rögzített helyen találkoztunk csütörtökönként, heti rendszerességgel. Ez először a Krisztina söröző, majd utána igen hosszú időn át a Gilde söröző a Vámház Körúton, mostanában pedig az Építőművész Szövetségnek a pincéje az Ötpacsirta utcában. Ezekon a szabályozott keretek nélküli találkozásokon folyt Berci kedvenc szavával a „homálybogozás”. Bárki érdeklődő beülhetett ide, kapcsolódhatott a beszélgetésbe, javasolhatott programot és kérhetett segítséget. „Négy-öt magyar összehajol” – szerette idézni Ady Endrét ebben az értelemben Kiss Pista bácsi, haláláig tiszteletbeli elnökünk és a Törzsasztal leghűségesebb látogatója. Mert persze legnagyobb részét igen elfoglalt emberek tartoztunk ide, gyakran fordulhatott elő az, hogy valaki hosszabb időn át se jöhetett.

A Társaságnak a kinyilvánított célja kezdettől fogva az volt, ami a falu új életre szerveződése egyik fontos alapfeltételül már a tabi mintaprogram kapcsán megfogalmazódott: olyan „külső” erő, ami a helyiek számára szellemi muníciót képes adni, és képes felkelteni bennük azt, amit a német teológus, Paul Tillich úgy mondott, hogy *Mut zum Sein*, amit talán életkedvnek magyaríthatnánk.

Az iroda, ami mindenképpen kell egy efféle formális működéssel is rendelkező egyesülethez, az viszont mindig is problémátikus elhelyezésű volt. Kezdetben a Népművelési Intézetben, azután a Pest Megyei Önkormányzatnál, majd a székház megépülése után Vértesacsán, közbül pedig többször, így éppen manapság is, sehol sem. Odáig is ritkán vittük, hogy időszakosan fizetett munkatársunk

lehesse (pályázatból néha-néha sikerült ilyet összehozni, de ez rendszeressé nem válhatott), az ügyeket igen hosszú időn keresztül Berci személyesen intézte, itt-ott mások segítségére is támaszkodva. Mivel azonban számos nagy-szerű tulajdonsága közé a szervezőkészség nem tartozott, ez gyakorta tette bizonytalaná az ügyek menetét. Bár az is igaz, hogy a fő baj nem ebben volt, hanem egyrészt a krónikus pénztelenségben, másrészt pedig a magyar társaslelki viszonyoknak a fokozatos romlásában.

Az egyesületek anyagi gondjai úgy látszik, nálunk gazdagabb országokban is problémákat vetnek fel. A számunkra példaadónak tekintett nyugat-európai országokban ezért már sok évtized óta anyagi támogatást kapnak az államtól. Részben működési, részben feladat-megoldó támogatásokat, általában pályázati elven. Lényeges minősítő kritérium, hogy sok állami feladatot olcsóbban és hatékonyabban tud ellátni egy egyesület, mint a közigazgatás. A dolog lassú leépülése azonban ott is folyik, egyszerűen azért, mert fogyatkoznak a közfeladattá minősíthető tennivalók. Egybehangzóan azzal, hogy az állam megszünteti vagy piacosítja ezeket. Minálunk pedig, ahol a folyamat maga azzal az ideológiával kezdődött, hogy az állam lehetőleg ne csináljon semmit, ez a probléma még élesebben jelentkezett. (Érdemes azért észrevennünk, hogy az állam valamit mégiscsak csinál, például elvonja manapság a GDP-nek az 53 %-át, felülmúlva ezzel még az elvonásairól közismert Svédországot is. Igaz, a svéd állam nem számolja fel egyidejűleg a közfeladatokat.)

Ez a pályázati elv mindenesetre átjött azért hozzánk is, ámbár megterhelve azzal, hogy a minálunk hagyományos és a kommunista rendszer által különösen felerősített etatizmus szereti felhasználni ezt a támogatási rendszert a saját maga hatalmi természetű céljaira. De hát maga a támogatási rendszerünk is zavaros volt kezdettől fogva, célok, elvek, szabályok, eredmény-mérlegelések nélkül. Még annyi se tisztázódott, ki tehetné mindezt – hiszen ha az állam, akkor megint visszaérkeztünk, ahonnan jöttünk. Ha pedig másvalaki, akkor kicsoda? (Ha nincsen morál – amiről pedig azt mondják, ha netán van is, fölösleges – úgy nincsen semmi sem, csupán a nyers hatalom, még akkor is, ha netán jogalkotás formájában nyilatkozik meg. Megjegyezném, hogy például Skóciában az efféle feladatok társadalmi megbízás alapján végzik, díjazásmentesen, és komoly megtiszteltetés, ha valakit felkérnek egy ilyen munkában való részvételle. Igaz, ott a morált nem tekintik túlhaladottnak.)

A Társaság persze mindennek előtt mégis asztaltársaság volt, mindenféle formalizált működés nélkül. Nyitott és

kötetlen beszélgetések színhelye, így építette folyamatosan a külső kapcsolatait is, és a formalizált szakmai rendezvények alapötletei is ezeken a beszélgetéseken alakultak ki. Gyakorta voltak érdekesítő megjegyzések és viták, Berci majd húsz éven át ezeknek a legérdekesebb részleteit hűségesen rögzítette is a jegyzeteiben. (Kár, hogy ezt a nagyszámú jegyzetet a tervei ellenére már nem tudta rendezni. Most András fia foglalkozik ezzel.) Különösen érdekes volt, legalábbis az én számomra ezek között az a végtelen vita, amit Kiss Pista bácsival folytattak az állam szerepéről. Berci a világnézetét tekintve talán „keresztény anarchistának” volt mondható, a nézetei gyakran ütköztek Magyary Zoltán kiváló tanítványának a közigazgatási felfogásával. Avagy felbukkan emlékeim között New Yorkból ide látogató hazánkfia, Kakas András, aki elmesélte, hogy Eperjesen (Presov) milyen nagy szimpátiával fogadták az előadását a Szentkorona-tan lényegéről. Felbukkan Rőczey János, azzal a korszakalkotó megjegyzésével, hogy „ha a köztársasági elnökömet én választhatom meg, akkor miért nem választhatom meg a munkahelyi főnökömet?” (El is tanácsolták őt Németországból...) Győrffy Sándor, a biokertészet apostola. Pokorny Tibor, a spanyolországi „Mondragon” szövetkezeti mozgalom ismertetésével. Rajnai Gábor, a Vidék Bankja felvetésével, az agrárfinanszírozás megjavítására. Felbukkant Várnagy Enikő, aki már évek óta szervezte a „Keszi” nevű települések testvérvárosi kapcsolatait az egész Kárpát-medencében. Vagy Lázár Ervin János, Koppenhágába került népművelő hazánkfia, aki megpróbált velünk közösen szervezni egy Hamvas Béla Népfőiskolát, ehhez a kezdeményezéshez megnyertük Szabados Györgynek, a „szabad zene” nagyhírű apostolának az együttműködését is. (Azidőtájt úgy volt, hogy Dánia, a népfőiskolai mozgalom szülőhelye, valamilyen missziót kívánt felvállalni a társadalomszerveződés világméretű támogatására. Úgy tűnt, hogy efféle vállalkozásokat anyagilag is támogat. De azután meggondolták magukat, *hazai erőből* meg természetesen nem tudtuk megcsinálni.)

Puskás Ferencről külön kellene beszélni. Hazahozott Indiából egy csodálatos falufejlesztési programot, amit megpróbált honosítani Uszka községben, az indiai kormány kitüntető figyelme mellett (Kár, hogy a magyar kormány jóval kevésbé érdeklődött a téma iránt...) Kidolgozott egy sor olyan környezetbarát, erőforrásokkal önmagát nagy mértékben ellátó és piackonform technológiát is, amelyekkel a falun élők nagy része, sőt az egész magyar mezőgazdaság számára a valódi innováció lehetőségét ígéri. További találmányairól, egzotikus haszonnövények

magyarországi meghonosításától, a biotermelés megújításától kezdve a tengervíz sóalanításán át a csapadékvíznek a talajban való visszatartásáig monográfiát kellene írni.

A kilencvenes évek közepe táján Berci úgy vélte, hogy az eddigi kötetlen beszélgetéseket kötött témák megtárgyalásával hatékonyabbá kellene tenni. Ezért kezdte el szervezni az úgynevezett *csütörtöki iskolákat*, ahol a legkülönbébb, de érdeklődésre mindenképpen számot tartó témákat beszélünk meg. Például egy itt tanító fiatal cseh sajtókutató elmélkedéseit az „Uherske soda” témakörében (Ez valami olyasmit jelent cseh zsargonban, hogy „gáz van Magyarországon”) Megemlékezés a forradalmunk negyvenedik évfordulóján. A mezőgazdasági szövetkezés megújítása. A falusi iskolák problémáinak a megoldása – „ne a gyerekek utazzanak, hanem a tanárok” jelszóval. A biotermelés lehetőségeiről. Szilágyi Ákos ünnepi előadása az *Éljen Nagy Októberi Szocialista Forradalom 79. évfordulója* címmel és még sorolhatnám.

(Nagyon megragadta Berci érdeklődését az, amit Szoltsenyicinnél olvastam a szovjetekről. Ez a társadalmi önrendelkezési forma a 17-es februári forradalom után lavinaszerűen öntötte el az egész óriási országot – ámde a nagy számuk miatt fogyatékos volt az együttműködésük, és ezért hipp-hopp felbukkant egy önjelölt testület, amely önmagát „koordinációs bizottságnak” nevezte. A jámbor munkások meg bevették. Így csúszott át a hatalom a spontán társadalomszerveződésből egy önjelölt élcsapat kezébe. Amikor például botor módon Trockijt választották meg a Pétervári Szovjet elnökévé, ama bizonyos Nagy Októberit ennek a nevében robbantotta ki. A győzelem után persze első dolga volt a Pétervári Szovjet szétkergetése. Ez a birodalom tehát még a nevével is hazudott...)

Berci azután úgy vélte, hogy megérett a helyzet a továbblépésre. Ezért indította el a *csütörtöki iskolák* után különféle szervezetek együttműködésével a falukonferenciák sorát. Ezek kétnapos, meghatározott szakmai program előadásaira épített vándorgyűlések voltak, többnyire a nagykovácsi Tisza-kastélyban. (Beszámolóik jelentek meg ezekről az Országépítő 1999/1. és 2000/1-2. számaiban). Azidőtájt komoly reményeket fűztünk ahhoz, hogy szakmai segítséggel és „alulról” jövő társadalmi kezdeményezéssel ki lehet olvasztani az egyre merevebb és diszfunkcionálisabb gazdasági, politikai és társadalmi mechanizmusokat. Ebben a reményben a Társaság többféle „funkcionális” tagozatot is próbált létesíteni: faluépítészeti, gazdasági, falukutatási stb. és a vándorgyűlések fő feladata az volt, hogy segítsenek elindítani ezek munkáját. 1998-ban volt az első, a faluépítészet témakörében, Reischl

Gábor és Ónodi Gábor szervezésében. A megnyitó elemzést jómagam tartottam „Regionális fejlesztések kistérségi összefüggései” címmel, ami meg is jelent a folyóirat hivatkozott számában. (Megállapításaim közül semmi sem változott e tíz év során, amivel csöppet sem dicsekedni kívánok, ellenkezőleg, szemléltetni szakmai erőfeszítéseink hatástalanságát.) 1999-ben Rajnai Gábor szervezte a vidék gazdaságával foglalkozó II. Vándorgyűlést, egyebek között

Kupa Mihály és Jávor Károly előadásaival. A 2000-es III. vándorgyűlés tárgya a „földépítészet” volt, de elég tág értelemben, mert általában az ökológikus gazdálkodás összefüggéseiről voltak előadások, Ángyán József agrárökológiai fejtegetésétől kezdve a komplex vízgazdálkodáson át a napenergia hasznosításáig. A 2001-es IV. Vándorgyűlés kivételesen Rozsnyón volt, a műemlékvédelem és az idegenforgalom kapcsolatáról, mivel épp akkor készült el egy EU-támogatású program, ami Kelet-Szlovákia kis falusi gótikus templomait és más építményeit állította helyre, osztatlan ámulatot váltva ki a nyugatról érkezett és ezt a kultúrtörténeti tényt mindedig egyáltalán nem ismerő szakemberek

körében. Mi, itteniek pedig annak alapján, hogy az időtájt kétségkívül előttük jártunk az európai intézményi és működési rendszer meghonosításában, szakmai javaslatokat tettünk az idegenforgalom kiépítésének a módjaira és esetleges határon is átnyúló közös fejlesztésre. (No, azóta már ez is megváltozott...) Végül 2003-ban, szomorú hatyudalként, a budapesti agglomeráció fejlesztési kérdései kerültek napirendre, de itt a Társaság szakemberei már csupán a központi kioktatás szereplői lehettek.

A vándorgyűlések megszűnésének két meghatározó oka volt. Az egyik, hogy többé nem lehetett a rendezéshez pénzügyi támogatást kapni, önköltségi alapon pedig ilyet a mai általános szegénység közepette nem lehet megszervezni. A másik és még fontosabb ok pedig az, hogy ezek

szereplői rendkívül elfoglalt emberek, akik éppen ezért, bármi sokra becsülik is a kötetlen formájú beszélgetéseket, hiábavaló szakmai fáradozásra mind kevesebb idejük van. Így azután a Társaság lassanként visszakerült eredeti funkciójába, a heti beszélgetések asztaltársaságához.

2006-ban azután, Kemény Berci, Krizsán András és Reischl Gábor közös erőfeszítéseinek eredményeképpen megújult és formalizálódott a Csütörtöki Iskola. Havi

rendszerességgel, előre meghirdetett szakmai programokat rendez az Építőművész Szövetségben. A szakmai műhely meglehetősen szétzilálódott immár, de segít valamit az, hogy sikerült akkreditáltatni a szakmai továbbképzések rendszerében.

Hadd írjam ide már csak az élet folyamatosságának az érzékeltetésére is, a meglévő kapcsolatainkat. A Falugondnoki Szövetség honlapja www.falugondnoksag.hu. A Falufejlesztési Társaság blogja pedig www.falu.blog.hu.

Szívesen fejzném be a történetet népmesei happy enddel, de nem megy. József Attilával szólván, elgömbülne a világ gyémánttengelye, ha egy ilyen, egész életében másokért dolgozó embert meg nem rágalmaztak és fenye-

gettek volna. „Élete végéig járhat a bíróságra” – mondták neki, és lón. Magyarországon lévén ez cseppet sem különös, meg sem említeném, ha az a baj nem keletkezik belőle, hogy Berci az eddigi életfilozófiájától eltérően ezt nagyon a szívére vette, megkeseredett emberré vált utolsó két évében. Vigasztalgattuk, de nem volt könnyű. Talán az óriási vértessacsi temetés, a sokszáz ember az ország minden részéről, (temetni mi magyarok legendásan jól tudunk...) akik eljöttek tőle végső búcsút venni, jelenthetett vigaszt a számára, ha szemlét tartott fölöttünk a túlvilágról.

Az íráshoz komoly segítséget nyújtott Beke Pál, Cs. Zelenák Katalin, Kemény Pál, Krizsán András, Nagy Júlia és a Népművelési Intézet könyvtárosai. Köszönet érte.

KEDVES KALÁKÁS ÉS LEENDŐ KALÁKÁS BARÁTAINK!

Elérkezett a Kalákák nyolcadik éve! Szeretnénk, ha a Kalákák mozgalom megtartaná eredeti célját és szellemiségét. A Kalákák nem csupán a helyek rendbetételét jelentik, hanem szellemi és közösségépítő munkát. A kalákák szellemisége a hely, a táj megfigyelésén alapuló építést jelent. Külső és belső építkezést, aminek során értékévé válik a közösségi munka, s a belső értékek a felszínre kerülhetnek. Ehhez a munkához szeretetteljes odafigyelés, partneri kapcsolatra való képesség és alázat kell. A kalákák szervezésekor ezért elsősorban azokat a kezdeményezéseket tartjuk fontosnak támogatni, amelyek a hely szellemének, a helyi közösség önszerveződésének, a tájnak segítenek. Célunk, hogy minél több helybélit vonjunk be a munkába, de éppoly fontos, hogy a Kárpát-medence minden tájáról minél többen érkezzenek a kalákák helyszínére, ahol a közös munka során megismerhetjük egymást, s reményeink szerint továbbvihetjük az együvé tartozás s a kalákák gondolatát.

2008-ban a tavaly kezdődött és több évre tervezett kisebb kalákák mellett egy nagy kalákára is sor kerül.

Várjuk a jelentkezést szervező, tervező és csapatvezető szerepkörbe, tájépítész, építész és egyéb ügyes embereket, valamint kétkézi kalákázókat.

Kérünk Benneteket, jelentkeztek mielőbb, mert sok a feladat, s látnunk kell, hogyan állnak össze a csapatok. Kérjük, jelöljétek meg, melyik kalákán szeretnének részt venni és hogyan. A programok még alakulnak De minden helyszínen esti előadásokat, beszélgetéseket, kiállításokat, tánccházat szervezünk. Jelentkezés után részletes információt adunk a választott kalákák helyszínéről, a teendőkről, programokról.

A Kalákák mozgalom összefogását, a magyarországi szervezés feladatát az Ars Topia Alapítvány (kalaka@arstopia.hu) (Herczeg Ágnes – 06303787824, Tik Dóra - 06205489262, László Viktor – 0630 4705323) szervezés összefogását, az internetes kapcsolat működtetését az erdélyi oldalon Kovács Áron (0040740 545374, karonka@yahoo.com) végzi. A Kalákák szervezésében ezután is szervezőpartnerünk a CSTTE, Jánosi Csaba (0040 744 60 6987) vezetésével.

Lázárfalvi Kalákák III. július 6–13.

Házigazda: András Alapítvány – Hargita Néptáncgyűttes

A tavalyi kalákák folytatódik a vizek további rendezésével, a kerti berendezési tárgyak készítésével és sok néptáncsal. Tervezett feladatok: felső tóka rendezés, veteményes kert és bejárati tér kialakítása, a forrás tetejének megépítése. Bútorfestés. Szervezők: Dékány Dia, Földesi Dóri, Tik Dóri, szükséges szakember: építész. Várható létszám: 15 fő.

Gyergyócsomafalvi Borvízkutak – nagy kalákák Július 16–25.

A Gyergyói-medencében először kerül megrendezésre kalákák, amelynek a Maros parti Csomafalva ad otthont, a famivesség egyik székelyföldi központja. A kalákák főbb feladatai: A borvizekben gazdag falu néhány kútjának megtisztítása, újjáépítése, borvízfürdő – a falu *gübbenője* – építése, a régi mosó helyreállítása a Maroson, kilátó építése a Veresvirág gerincén, tájékoztató és utcatáblák faragása, festése, utcabútorok készítése, a Marosparti Népfőiskola előtti tér rendezése. Szervezők: Bartalis Attila, Herczeg Ági, Csaba Kinga, Köllő Miklós, László Viktor, Rüll Tamás, Szabó Ági, Tik Dóri, Török Ádám, Számítunk a KKE vándoraira, építész, tájépítész hallgatókra és minden érdeklődőre. Várható létszám: 60–70 fő.

Mátramindszenti Kalákák – Kincses kert kalákák Augusztus 6–10.

Házigazdák: Dabóczi Mihók Mária, Kuklay Antal atya

A kalákát több évre tervezzük, a lakosság bevonásával. A feladat Mátramindszenten a Recski Emlékkápolna környezetének rendezése és a mellette lévő berek zarándokkertté alakítása, tóka, sétányok, rózsafüzérút, fűzgrotta, palló utak, táblák, padok, filagória, fűzkorona. Szervezők: Herczeg Ági, Csaba Kinga, Szabó Ági, Sólyom Barbara. Várható létszám: 10–15 fő

Böde, római katolikus templom felújítása, kivitelező: Ekler Károly